

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Стратегія розвитку банківського нагляду в Україні

Студентки 2 курсу 3м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Мусійовської
Оксани
Миколаївни

Науковий керівник
канд. екон. наук,
Доцент

Сушко
Наталія
Мар'янівна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА ДЕТЕРМІНАНТИ СТРАТЕГІЇ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ	6
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ПРАКТИЧНИХ ОСНОВ ОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ	19
2.1. Аналіз процесу вступного та поточного банківського нагляду в Україні	19
2.2. Особливості дистанційного нагляду за діяльністю банків в Україні	31
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ	38
3.1 Стрес-тестування банків в концепції пруденційного банківського нагляду	38
3.2. Формування ризик-орієнтованої системи банківського нагляду в Україні	45
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ	70

ВСТУП

Сучасний стан світового фінансового ринку характеризується посиленням впливу глобальної кризи на макроекономічні показники держав. Динамічні загальноекономічні та соціально-політичні процеси насамперед значно ослаблюють функціонування банківської системи та окремих фінансових установ. Трансформації у банківській сфері впливають на надійність та ефективність виконання банківськими установами своїх функцій. Перед керівництвом банків та регулюючих органів постає питання про необхідність застосування стратегічної програми дій для визначення фінансової стійкості, ефективності роботи банку, зменшення ризикованості операцій, попередження кризових явищ у поточному та майбутньому періоді.

Концепція банківського нагляду в кожній країні має свою специфіку, пов'язану як з історичним розвитком, так і зі структурою влади та банківської системи. Головне завдання Центральних банків - удосконалення або визначення найоптимальніших механізмів і форм здійснення банківського нагляду з урахуванням отриманого досвіду та новітніх технологічних можливостей, що з'являються в банківській діяльності.

Дотримання банками законодавства, оцінка роботи банків через розрахунок нормативів та аналіз результатів перевірок залежать від методології організації банківського нагляду з боку Національного банку.

Аналіз вітчизняної практики свідчить про необхідність впровадження стратегічних засад розвитку банківського нагляду в напрямі його пристосування до вимог глобальних фінансових ринків.

Аспектами організації та реалізації банківського нагляду цікавляться багато дослідників-теоретиків та спеціалістів-практиків. Важливу роль у дослідженні регулювання банків відіграли як зарубіжні, так і вітчизняні вчені та економісти: О. Скаско, Т. Смовженко [5, с.432], В. Міщенко [2, с. 406], В. Грушко [13, с.264], О. Бус [3, с.163-172; 4, с.23] , О. Хаб'юк [49, с.260], В.

Вовк [6, с.173-181], О. Колодізєв [19, с.511-516], С. Наументова [27, с.46-54], Дж. Сінкі [59], М.Драгі [55, с.69].

Незважаючи на жваве обговорення нових інструментів для підвищення ефективності регулювання та нагляду за фінансовим сектором України на сторінках економічної преси, актуальність їх не зменшується. Хоча наукові розробки є досить значними, проте на сьогодні не існує єдиного правильного підходу здійснення нагляду банків. Дослідження стратегічного напрямку регулювання банківської сфери з урахуванням особливостей національного середовища зумовили вибір теми випускової кваліфікаційної роботи.

Метою дипломної роботи є обґрунтування сутності, завдань, методів та механізмів проведення банківського нагляду, його удосконалення в умовах посилення глобалізаційних процесів.

Для досягнення поставлених цілей сформульовані завдання:

- визначення та обґрунтування економічного змісту дефініції «банківський нагляд»;
- розгляд інструментарію здійснення нагляду банків;
- детальна оцінка основних критеріїв фінансової стійкості банків;
- виявлення слабких місць на шляху до забезпечення безпеки та стабільності банківської системи;
- аналіз тенденцій та обґрунтування напрямів стратегії банківського нагляду у відповідності до міжнародних вимог.

Об'єктом випускової кваліфікаційної роботи є процес здійснення банківського нагляду в Україні.

Предмет дослідження – методи та інструменти формування стратегії банківського нагляду в Україні.

Обґрунтованість та достовірність дослідження підтверджується використанням таких методів:

- діалектичні методи – для виявлення еволюційних закономірностей;
- метод системного аналізу – встановлення взаємозв'язків та взаємозалежностей між складовими системи банківського нагляду;

- метод наукової абстракції – визначення особливостей і проблем функціонування банківської системи;
- метод аналогії та абстрагування – відпрацювання методик застосування міжнародних принципів та підходів регулювання банків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у інтерпретації результатів імплементації інструментів банківського нагляду в Україні та їх відповідність міжнародним вимогам.

Практичне значення одержаних результатів полягає у обґрунтуванні стратегічних засад системи банківського нагляду країни.

Методологічну основу дослідження складають законодавчі та нормативно-правові акти з питань становлення, розвитку та реалізації Національним банком України функцій банківського регулювання та нагляду, аналітичні матеріали Національного банку України, Базельського комітету з питань банківського нагляду, а також дані наукових публікацій, довідкову літературу, ресурси мережі Internet.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора «Сучасні інструменти банківського нагляду».

Обсяг та структура роботи. Робота складається з 3 розділів, вступу, висновків та пропозицій, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи складає 62 сторінок. У роботі представлено 17 таблиць, 27 рисунків, 12 додатків та використано 62 наукових джерела.

РОЗДІЛ 1

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА ДЕТЕРМІНАНТИ СТРАТЕГІЇ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ

Банківський сектор в умовах сучасних трансформаційних процесів є каталізатором грошово-кредитних відносин, який відображає дійсний стан економіки і першим реагує на будь-які зміни у сфері фінансів. Тому за світової рецесії ключовим завданням є створення ефективної системи банківського регулювання та нагляду для стабільного функціонування банківської системи та економіки країни в цілому.

Центральний банк - головний суб'єкт забезпечення безпеки та фінансової стабільності банківської системи, захисту інтересів вкладників і кредиторів. Банківське регулювання полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства [36].

Вивченню теоретичних засад та практичних аспектів здійснення банківського нагляду присвячено чимало праць вітчизняних та зарубіжних науковців. Більшість українських науковців схилиються до думки, що «банківське регулювання» та «банківський нагляд» є двома самостійними, але взаємопов'язаними науковими поняттями (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Підходи науковців до дефініції «банківське регулювання та нагляд»*

Автор	Банківське регулювання	Банківський нагляд
В. Грушко, В. Міщенко	Застосовування регулятивно-наглядовими органами до банків певних коригувальних дій, а також заходи примусового впливу з метою регулювання їхньої діяльності.	Моніторинг процесів, що мають місце у банківській сфері на різних стадіях функціонування банків, а саме: створення нових банків та їх установ, діяльності банків, реорганізації та ліквідації банків.
О. Скаско, Т. Смовженко	Система заходів, за допомогою яких держава забезпечує стабільне й безпечне функціонування банківської системи, запобігає дестабілізаційним тенденціям	Заходи для забезпечення стабільності, безпеки та ефективності шляхом розумного, виваженого обмеження ризиків, а також створення резервів, достатніх для компенсації втрат

Закінчення табл. 1.1

О. Бус	Законодавче окреслення меж діяльності банків, що здійснюється за допомогою певних форм і відповідних інструментів з метою забезпечення стабільності грошової одиниці держави та стабільності національної банківської системи.	Цілеспрямована діяльність з метою постійного контролю за дотриманням законодавчо встановлених меж діяльності банків та забезпечення стабільності національної банківської системи і грошової одиниці держави та захисту інтересів вкладників і кредиторів банку
О. Хаб'юк	Формування та застосування державою заходів впливу на банківську сферу для досягнення державних цілей.	Є рівнозначним контролю за діяльністю банків з боку органів банківського нагляду, який перевіряє відповідність до чинного законодавства, та застосовує заходи впливу в разі його порушень

*Примітка: побудовано на основі джерел [2, с. 406; 4, с. 23; 5, с.432; 13, с.264; 49, с. 260]

Західний науковий світ, в основному, не розмежовує цих понять, об'єднуючи їх під терміном «банківський нагляд». Зокрема, у німецькому довіднику з банківської справи «Gablars Bank – Lexicon» [56] визначено як діяльність у рамках загального моніторингу національної економіки державними установами з метою поточного спостереження за кредитними установами з часу їх заснування і, за потреби, впливу на них.

Відповідно до Закону України «Про Національний Банк» банківський нагляд – система контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів [36].

Стабільність макроекономічного середовища та ефективний нагляд – невід'ємна складова розвитку ринкових відносин, яка об'єктивно визначає ключову роль банку банків щодо регулювання банківської діяльності. Проте, міжнародна практика свідчить про відсутність єдиного підходу до побудови державного регулювання банківської сфери.

Вплив глобалізаційних процесів і фінансово-економічних криз зумовлюють упровадження моделі єдиного наглядового органу, де всі наглядові функції покладено на одну установу – Центральний банк або спеціально створений банк. Однією з перших таких орган створила Швеція

1991р. Сьогодні мегарегулятори сформовані у Австрії, Данії, Люксембурзі, Мальті, Німеччині, Норвегії, Україні [11, с.722-726; 23, с.132-136].

Модель за завданнями («двох вершин») передбачає розподіл обов'язків наглядових органів на основі завдань і функцій нагляду: на пруденційний нагляд за діяльністю фінансових посередників і на регулювання бізнесу у фінансовій сфері. Модель використовують лише в чотирьох європейських країнах: Нідерландах і частково у Франції, Італії і Португалії [12, с.186-190].

Секторна модель базується на чіткому розподілі завдань і функцій наглядових органів за діяльністю окремих секторів фінансового ринку – банківського, страхового та фондового. До основних недоліків секторної моделі належить відсутність узгодженості в діяльності наглядових органів щодо визначення стратегій розвитку фінансового ринку. Нині цієї моделі нагляду дотримується Греція, Іспанія, Португалія, Франція. Однак, багато європейських країн протягом останніх років відмовилися від секторної моделі на користь моделі єдиного нагляду [3, с.163-172; 48, с. 86-91].

Інституційна побудова система банківського регулювання та нагляду визначається особливостями історичного та економічного розвитку країни, традиціями та характером банківської системи. Становлення банківської системи здійснювалося водночас із розбудовою нової незалежної держави – України, тому менеджмент банку банків повинен швидко враховувати зміни кон'юнктури фінансового ринку (табл.1.2).

Таблиця 1.2

Ретроперспектива інституційно-правових основ банківського нагляду в Україні*

Період	Основні події
1991-1994рр.	20 березня 1991р. Закон України «Про банки і банківську діяльність» Сформовано Головне управління з контролю за банківською діяльністю; 12 липня 1994р. затверджено Положення про службу банківського нагляду Національного банку України
1995-1999рр.	Положення про порядок створення і реєстрації комерційних банків Положення про порядок ліцензування банків в Україні 20 травня 1999р. було прийнято Закон України «Про НБУ» Заснування Департаменту пруденційного нагляду, Управління методології та координації банківського нагляду

Закінчення табл. 1.2

2000-2004 рр.	Упродовж 2003р. тривала робота НБУ з приведення системи регулювання діяльності банків у відповідність до міжнародних норм. У 2004 р. Положення про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій, Положення про планування та порядок проведення інспекційних перевірок, Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) грошей, отриманих злочинним шляхом», Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS від 08.05.2002р.
2009-2013 рр.	Положення про порядок реєстрації, видачі ліцензії, регулювання діяльності санаційного банку та нагляду за ним Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями
2014- сьогодення	«Очищення» банківської системи від проблемних банків Запровадження проведення стійкості та оцінки банків за моделю SREP Курс на лібералізацію

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [21, с. 80-84; 30, с.31-38; 49, с.104-108]

Імплементація законодавчої та методологічної практики, що визначає поведінку банків на фінансовому ринку уособлює головну мету банківського нагляду – забезпечення стабільності банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунків.

Упевненість клієнтів, вкладників, кредиторів та позичальників у тому, що банки стабільно працюють, своєчасно та повністю виконують зобов'язання є найвищим пріоритетом роботи наглядових органів країни, який досягається шляхом виконання таких основних положень:

- створення конкурентного середовища у банківському секторі;
- захист клієнтів від неефективного управління та шахрайства;
- забезпечення прозорості банківського сектора;
- підвищення стійкості та ефективності діяльності банку [31, с.518-522].

Важливою передумовою розвитку фінансової екосистеми та зростання економіки країни є належне виконання Національним банком своїх функцій та завдань, які скоординовані по вертикалі організаційної структури. Процес внутрішньої трансформації Центрального банку у напрямі побудови ефективнішої та оптимальнішої моделі не зупиняється. У межах цих дій

Національний банк реорганізував діяльність низки підрозділів, зокрема, і блок Пруденційного нагляду (рис. 1.1).

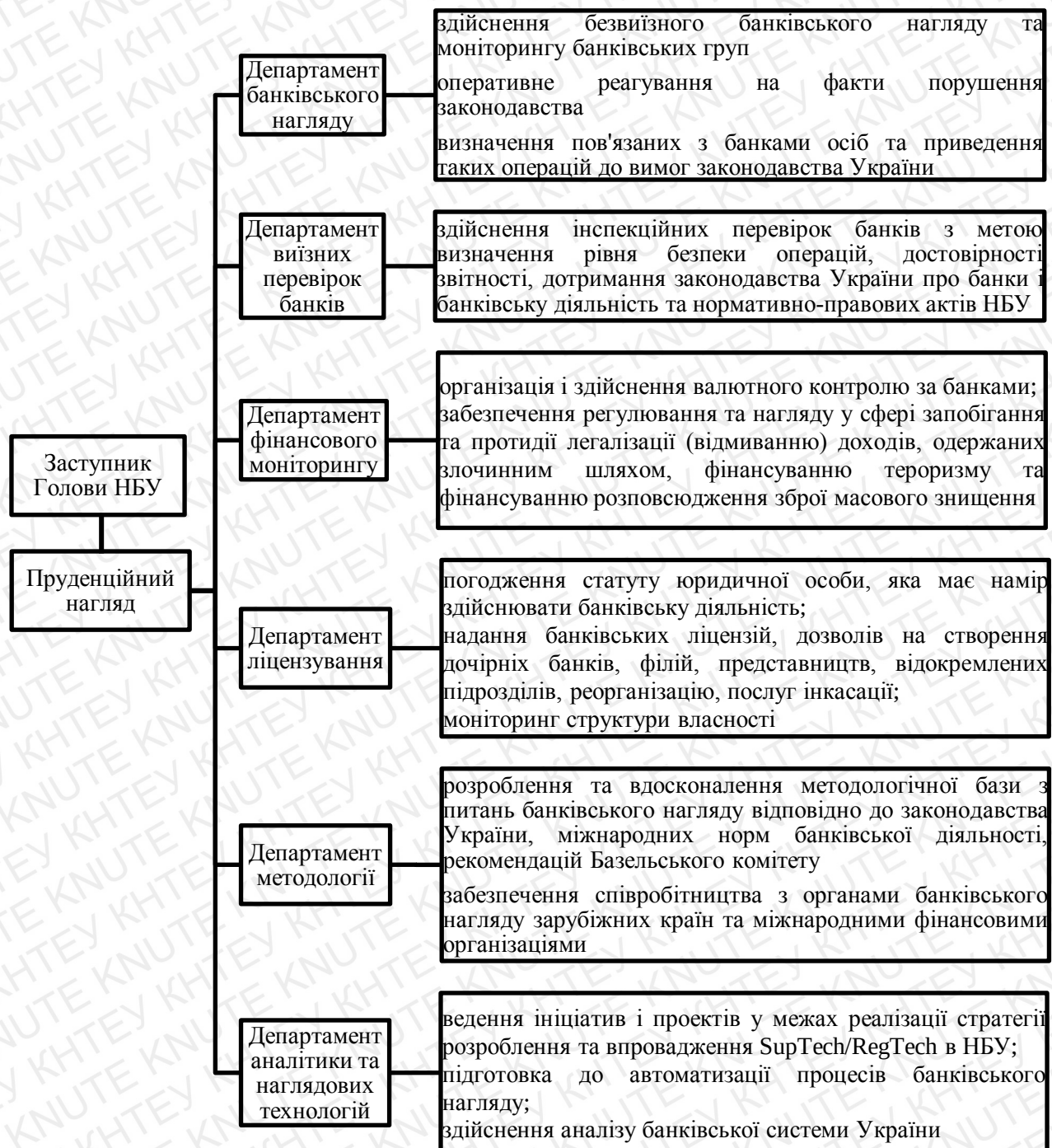

Рис. 1.1 Організаційна структура банківського нагляду в Україні станом на 12.11.2019р.*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [23, с.132-136; 44]

Ключовим завданням структурних одиниць Національного банку є реалізація стратегії – єдиного інструменту, що систематизує шляхи досягнення Візії та виконання Місії Національного банку.

Стратегія Національного банку у сфері нагляду – дорожня карта, якою керується Центральний банк для досягнення стабільності банківської системи та захисту інтересів стейкхолдерів.

Розробка стратегії банку має на меті визначення основних напрямків діяльності банку, які є основою для прийняття ключових управлінських рішень щодо планового рівня прибутковості, допустимого ризику, методів ведення конкурентно боротьби та перспектив на майбутню діяльність.

Стратегічне планування є складовою системи стратегічного управління банком – система взаємопов’язаних процесів управління, що забезпечують виконання місії та стратегічних цілей діяльності банку.

При розробці Стратегії банківського нагляду регулятор керується низкою принципів, які покликані забезпечити дієвість заходів (рис. 1.2)

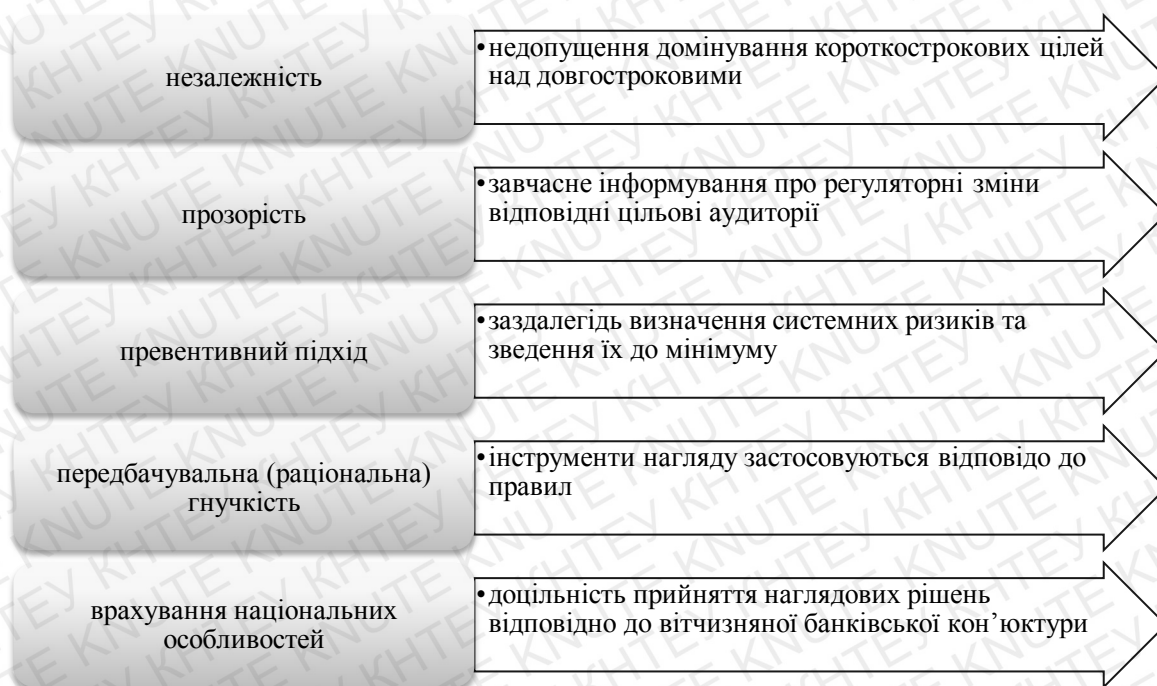

Рис. 1.2 Принципи реалізації Стратегії банківського нагляду*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [45]

Загальна стратегія розробляється та реалізується для всього банку на тривалий період, який не має конкретних часових меж. Стратегічні плани націлені на довгострокову перспективу ґрунтуються на аналізі тенденцій економічного розвитку, базуються на припущеннях. У загальній стратегії немає деталізації і чітких дат. Планування стосується життєво важливих для

банку напрямів діяльності відповідно до цілей фінансової установи. На сьогодні пріоритетом функціонування банків є зростання ринкової вартості.

Стратегічний план розробляється керівництвом банку, який базується на результатах стратегічного аналізу, який здійснює формальний опис банку як об'єкта управління, виявити його особливості, слабкі місця та сформувати інформаційну базу для вибору альтернативних рішень. Відзначимо, що за стабільної економіки стратегічний план банку не потребує коригування.

Реалізація Стратегії потребує чітких кроків, опис яких міститься у Програмі дій, яку щороку готує та оприлюднює Національний банк. Документ окреслює ключові активності, спрямовані на втілення Стратегії.

Підвищення значущості банківського нагляду за умов коливання світової банківської системи зумовлює визначення вектору реалізації Стратегії банківського нагляду (рис. 1.3)

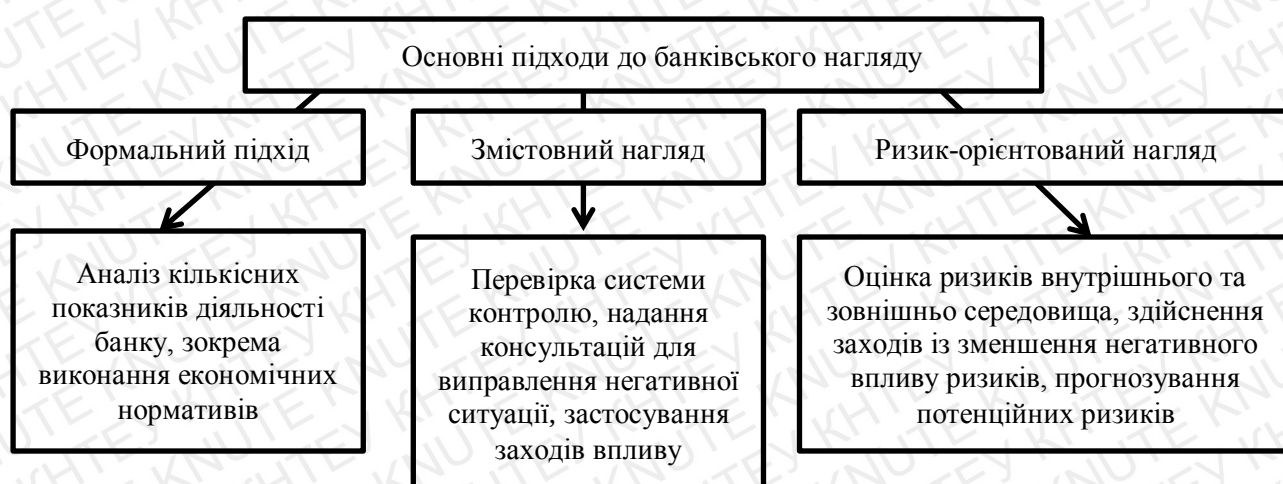

Рис. 1.3 Підходи банківського нагляду [6, с.173-181; 29, с.194-199]

Подальше використання банківського нагляду повинно виходити з позиції переходу від формального контролю за виконанням кількісних значень пруденційних нормативів до переважно якісної оцінки фінансового стану банків та впровадження ризик-орієнтованих вимог, що є загальноприйнятою практикою на території ЄС. Ризик-орієнтований метод є прогресивним та дієвим механізмом мінімізації загроз та оптимізації роботи банків. Відповідно до обраної стратегії, регулятор приводить у відповідність до міжнародних вимог процедури реалізації наглядової функції.

Система нагляду буде ефективною, коли включатиме такі види контролю: вступний, попередній (пруденційний), поточний, застосування заходів впливу (рис. 1.4).

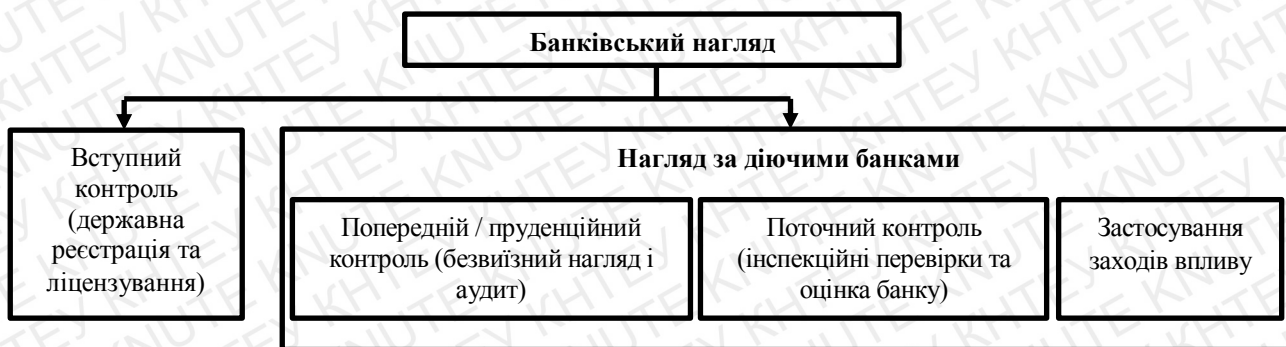

Рис. 1.4 Класифікація банківського нагляду в Україні [8, с.927-930]

Банківський нагляд починається з вступного контролю, який проводиться з метою чіткого та повного визначення вимог для отримання ліцензії на проведення банківських операцій. Він поділяється на два етапи – державну реєстрацію банку як юридичної особи і надання ліцензії на здійснення банківських операцій; відбір банків, що відповідають вимогам та створення умов для їхньої діяльності [22, с.704-708].

Заявник подає до Національного банку пакет документів, що перевіряється на повноту та відповідність вітчизняному законодавству. Регулятор виконує ідентифікацію фізичних та юридичних осіб, а також здійснює оцінку їх ділової репутації: погодження статуту новоствореного банку, обрання керівників на посади, контроль власника істотної участі в банку тощо. При виявленні ознак бездоганної репутації Національний банк аналізує майновий та фінансовий стан заявника.

Основний інструментарій вступного контролю банківського нагляду – аналіз бізнес-планів, перевірка керівників і засновників, зокрема їхній кваліфікаційних та професійних якостей, контроль за правильністю формування статутного капіталу, перевірка наявності матеріально-технічної бази.

Другим видом наглядової діяльності є попередній (пруденційний) контроль, який здійснюється з метою забезпечення дотримання банками

встановлених вимог, пов'язаних із мінімізацією ризиків ведення ними власного бізнесу. Безвиїзний нагляд використовується як система раннього попередження, що дає змогу наглядовим органам ухвалювати рішення про застосування до банків превентивних заходів до загострення ситуації або проведення інспекційної перевірки на місці.

Однією з форм пруденційного нагляду є поточний моніторинг фінансового стану банку та банківської групи, що релізується шляхом дотримання вимог законодавства і економічних нормативів, аналізу даних звітності банку.

До дистанційного нагляду відносять оцінку банку на підставі оцінки рівня ризиків та якості їх управління. Ключовою метою є виявлення загроз, що впливають на життєздатність фінансової установи, оцінка достатності капіталу з урахуванням результатів проведеного Національним банком моніторингу стійкості [10, с.705-11; 27, с.46-54].

Також запроваджено новий інструмент безвиїзного банківського нагляду – камеральні перевірки, що здійснюються для з'ясування дотримання/недотримання банком вимог законодавства, економічних нормативів, лімітів відкритої валютної позиції; підтвердження/спростування ознак, що свідчать про ведення ризикової діяльності. Національний банк України має право запровадити особливий режим контролю за діяльністю банку, що є додатковим інструментом банківського нагляду та призначити куратора банку [34].

Поточний контроль за банками здійснюється шляхом їх інспектування, а також розроблення та вжиття заходів щодо організаційного зміцнення та фінансового оздоровлення банків [35]. Мета виїзних перевірок – оцінка фінансового стану, визначення достовірності звітності, встановлення рівня корпоративного управління, виявлення недоліків та вразливих компонентів об'єкта перевірки. Інспектування банків здійснюється Департаментом інспектування банків та територіальні управління Національного банку України відповідно до плану та за наявності обґрунтованих підстав.

Завершальними етапами є нагляд за проблемними банкам та застосування НБУ заходів впливу до вчинених ними порушень чи здійснення ризикових операцій: письмове застереження та письмова угода, встановлення підвищених нормативів, призупинення виплати дивідендів, обмеження здійснення окремих видів операцій, заборона надавати бланкові кредити, позбавлення використання власником істотної участі в банку права голосу, штрафні санкції, відсторонення посадової особи банку від посади, віднесення банку до категорії проблемних та неплатоспроможних, відкликання ліцензій та ініціювання процедури ліквідації [33].

У цілому здійснення наглядової практики здійснюється за таким алгоритмом (рис. 1.5)

Рис. 1.5 Етапи банківського нагляду [26, с. 87-92]

21 лютого 2019р. Україна офіційно закріпила в Конституції європейський стратегічний курс [43]. НБУ як гарант стабільного фінансового сектора повинен приводити вітчизняне законодавство у відповідність до міжнародних вимог та стандартів. Підвищення якості системи банківського нагляду можливе завдяки співпраці з наглядовими органами країн світу та міжнародними організаціями, які узгоджують та передають успішний досвід. Ключовий інститут, який займається уніфікацією існуючих правил нагляду за банківською діяльністю – Базельський комітет. Комітет розробляє стандарти (дод.А), які необхідно розглядати як рекомендаційно-стратегічні, що орієнтують наглядові органи до можливості їх застосування на практиці банківського сектора.

Ефективна система банківського нагляду повинна розробляти, впроваджувати, здійснювати моніторинг та контролювати виконання наглядової політики за нормальних та стресових економічних та фінансових умов.

Щодо стану додержання Україною основних Базельських принципів у межах першого принципу (передумов ефективного банківського нагляду) сумнівним видається відповідність зовнішніх елементів ефективного нагляду нормальним умовам розвитку ринкової економіки. До зовнішніх елементів, які активно впливають на ефективність банківського нагляду країні, відносять надійні та стабільні макроекономічні принципи, добре розвинену державну інфраструктуру, ефективну ринкову дисципліну та механізми для забезпечення відповідного рівня системного захисту. Однак жодний з цих елементів не є розвинений в нашій державі, тож вимагати від банківського нагляду максимальної ефективності не видається поки що можливим.

По-друге, в межах принципів ліцензування вимагає законодавчого вдосконалення процедура відмови у видачі банку ліцензії в разі, якщо неможливе визначення структури власності чи реальних власників даної банківської установи. Такі повноваження повинні бути законодавчо надані НБУ, щоб він міг прозоро інформувати суспільство про реальних власників банківських установ [54].

По-третє, в напрямку вдосконалення методів здійснення банківського нагляду в Україні необхідно розглядати запровадження та активне використання елементів превентивного нагляду, спрямованого на попередження, а не усунення банківських ризиків.

По-четверте, в рамках принципів, що стосуються методів проведення поточного банківського нагляду, потребує вдосконалення процедура подання звітності материнською компанією на консолідованій основі та окремо про діяльність кожної структурної одиниці групи [50, с.104-108].

З метою підвищення стійкості світової банківської системи Базельський комітет оголосив про наміри ввести нові правила щодо регулювання банків –

Базель III [53]. Відповідно до положень якого буде збільшено розмір статутного капіталу на 2,5%. Банки будуть змушені створювати додаткові резерви, тобто буферний капітал у розмірі 2,5% від статутного капіталу після відрахування дивідендів. Таким чином, необхідний розмір статутного капіталу відносно активів, зважених на ризик, буде становити 7%, тобто дорівнювати сумі мінімального значення та розміру буферного капіталу [52, 53]. Капітал першого рівня буде збільшено до 6%, а з урахуванням буферного капіталу ця норма становитиме 8,5%. Не відбулося змін щодо показника відношення регулятивного капіталу до активів – 8% (10,5% з буферним капіталом) (дод.Б, дод. В).

Упровадження нових стандартів принесе потужний ефект, який заохочуватиме світову банківську спільноту посилювати дисципліну дотримання стабільності банківських установ. Результатами впровадження рекомендацій Базельського комітету буде зростання фінансової стійкості банків, а також всієї фінансової системи (дод. Г).

Базель III також наголошує про необхідність приділення значної уваги системно важливим банкам. З урахування рекомендацій Європейського наглядового органу (ЕВА) Національний банк у 2019 році переглянув методологію визначення установ, банкрутство яких може призвести до появи ризиків для фінансової стабільності.

Міжнародний досвід свідчить, що для системно важливих банків необхідно застосовувати більш жорсткі пруденційні норми, які забезпечать додатковий запас міцності: норматив миттєвої ліквідності має бути не менше 30%, а норматив максимального розміру кредитного ризику – не більше 20% [37].

Відповідно до попередньої методології системно важливими банками незмінно визначалися АТ «ПриватБанк», АТ «Укрсімбанк» та АТ «Ощадбанк» (дод. Д). Проте, у 2019 році визначено 14 системних банків: АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «Укргазбанк», АТ «Альфа-Банк»,

АТ «Укрсоцбанк», АТ «ПУМБ», АТ «Украсиббанк», АТ «Таскомбанк», АТ «Універсал Банк», АТ «Кредобанк», АТ «ОТП Банк», АТ «Південний».

Отже, в умовах кризи для українського банківського ринку є надзвичайно важливо запровадити систему раннього реагування, яка має забезпечити виявлення на початковій стадії дисбалансів та розробити стратегію регулювання банків на довгострокову перспективу для їх усунення. Надання комплексної оцінки банківського нагляду – ключ до успішного розвитку банківської системи та економіки країни в цілому.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ПРАКТИЧНИХ ОСНОВ ОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз процесу вступного та поточного банківського нагляду в Україні

Ефективне функціонування банківської системи – необхідна умова розвитку ринкових відносин в Україні, яка об’єктивно визначає ключову роль центрального банку щодо регулювання банківської діяльності. Своєчасне виявлення порушень та негативних тенденцій у діяльності банків дозволить нормалізувати їх роботу, укріпити фінансовий стан, підтримати стабільність та надійність, так і контролювати фінансовий ринок у цілому, впливаючи на прискорення чи уповільнення економічного зростання.

Багаторічні структурні диспропорції економіки, вразливість платіжного балансу, системний дефіцит довгострокових ресурсів банківської мережі через загострення політичної ситуації в країні спричинили загострення банківської кризи та завдало фінансових потрясінь: рекордні збитки, девальвація гривні, неповернення кредитів, зняття коштів з депозитів, зниження якості активів.

З метою мінімізації негативних кризових наслідків та забезпечення стабільності функціонування банківництва наглядові органи застосували практику проведення фінансового оздоровлення банків України. За досліджуваний період загальне «очищення» банків складало 57,2% (дод. Е).

Банкопад тільки за 2014 рік ліквідував 17 банків, за підсумком 2015 року 46 банківських установ виведено з ринку, кількість банків у 2016 році, що мали ліцензію скоротилася на 21 од., а за 2017 рік – ще на 14 од. Реорганізація та визнання неплатоспроможним 5 банків у 2018 році, а станом на 01.10.2019 банківська система втратила ще 1 банк. Банки іноземних банківських груп, що за підтримки материнських компаній, поступовою лібералізацією, можливістю отримувати значні доходи за прийнятного рівня

ризикую виграють конкуренцію у банків з приватним капіталом та охоплюють все більшу частину ринку [18].

У рамках вступного нагляду до основних функцій Національного банку України відносять державну реєстрацію банку як юридичної особи і надання ліцензії на здійснення банківських операцій (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Відомості Державного реєстру банків за 2016-2018рр. станом на 31.12., шт.*

	2016р.	2017р.	2018р.
Банки, що отримали ліцензію	100	84 (2)*	78 (1)*
Кількість відкликаних банківських ліцензій та ініціювання процедури ліквідації банку	4	15	3
Зареєстровані філії українських банків (діючі)	91 (89)	90 (88)	88 (85)
Представництва банків на території України (за кордоном)	8 (3)	7 (2)	5(2)
Зареєстровані відділення банків (діючі)	11823 (10256)	10569 (9411)	9534 (8427)
Закрито відокремлених підрозділів банку	2547	1630	1376
Відкрито відокремлених підрозділів банку	415	377	336

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [40, 41, 42]

У поточному році у зв'язку із введенням в дію 07.02.2019р. Закону України «Про валюта та валютні операції» генеральні ліцензії на здійснення валютних операцій банків втратили чинність, тому очікується негативна динаміка цього показника.

Період 2016-2018рр. характеризується скасуванням ліцензій за зверненням власників, застосованих санкцій, не проведенням операцій протягом 180 днів, з розширенням переліку дозволених валютних, зі зміною назви банку, реорганізацією, припинення здійснення банківської діяльності без ліквідації юридичної особи, порушення валютного законодавства.

За підсумками вступного нагляду банкам надавалися рекомендації щодо коригування основних показників діяльності (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Рекомендації банкам за результатами вступного нагляду за 2014-2018рр.
станом на 31.12., млрд. грн.***

Основні напрями коригування	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.
збільшення розміру регулятивного капіталу	64,8	12,7	67,9	6,8	3,2
збільшення розміру непокритого кредитного ризику	47,2	64,9	59,1	5,8	2,8
зменшення фінансових результатів діяльності	35,9	37,3	1,7	0,2	0,004
Разом	147,9	114,9	128,7	12,8	6,004

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [38, 39, 40, 41, 42]

Одним з першочергових завдань наглядових органів є погодження статуту юридичної особи, що має намір здійснювати банківську діяльність, а також усі зміни, які вносяться до статуту діючого банку (табл. 2.3). Регулятор перевіряє джерела походження коштів, які вносяться акціонерами для збільшення статутного капіталу. Ці кошти повинні бути власними, а не позиченими в інших осіб.

Таблиця 2.3

Погодження статуту банку за 2015-2018рр. станом на 31.12., шт.*

Показник	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.
Надійшло пакетів документів:				
усього	184	126	128	137
щодо збільшення розміру статутного капіталу	60	76	98	42
Погоджено зміни до статутів:				
усього	159	102	100	105
щодо збільшення розміру статутного капіталу	49	59	77	32
Відмовлено в погодженні змін до статутів:				
усього	0	2	3	3
щодо збільшення розміру статутного капіталу	0	2	3	3
Повернуто пакетів документів	16	21	20	30

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [39, 40, 41, 42]

До Комітету з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем планомірно надходять запити щодо

зміни статуту банку, зокрема, у 2015 році 32,6% відносно збільшення розміру статутного капіталу. Протягом 2016-2017рр. питома вага документів щодо коригування статутного капіталу збільшилася – 60,3% та 76,6% відповідно. Проте, у 2018 році показник складав 30,7%. У зв'язку з неподанням достатніх документів та інформації для підтвердження відповідності заявника вимогам законодавства України повернуто на доопрацювання за досліджуваний період 8,7%-21,9% пакетів документів.

Відповідно до вітчизняного законодавства новостворений банк повинен мати статутний капітал не менше 500 млн. грн, діючий банк – не менше, ніж 200 млн. грн. Національний банк встановлює графік поступового збільшення розміру статутного капіталу діючих банків до 500 млн грн. (рис.2.1).

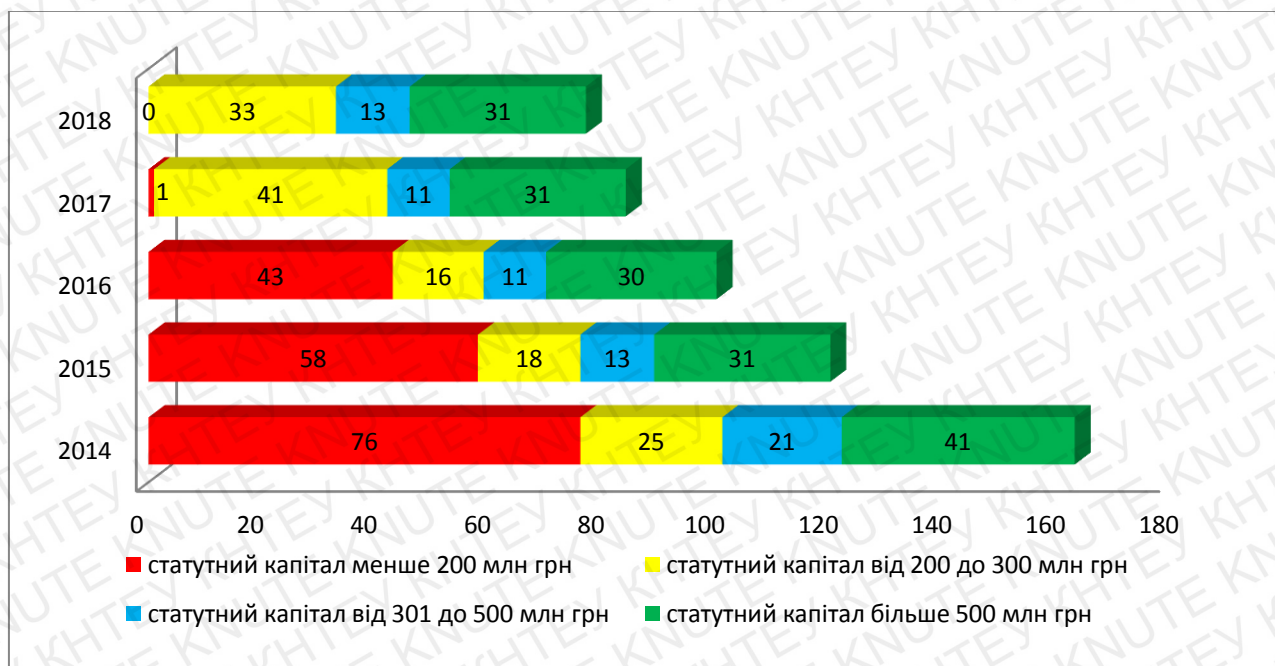

Рис. 2.1 Зміна розміру статутного капіталу за 2014-2018рр. станом на 31.12*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [38, 39, 40, 41, 42]

До наглядового функціоналу Національного банку відноситься погодження на посади керівників банку (табл. 2.4):

- голову, його заступників та членів ради;
- голову, його заступників та членів правління банку;
- головного бухгалтера банку та його заступників;

- керівника підрозділу внутрішнього аудиту банку.

Таблиця 2.4

Погодження керівників банків за 2017-2018рр. станом на 31.12.*

Показник	2017р.	2018р.
Розглянуто пакетів документів щодо погодження керівників банків:	862	917
на посади керівників банків	425	443
щодо переобрання керівників банків	437	474
За результатами розгляду поданих пакетів документів:		
погоджено на посади керівників банку	305	334
підтверджено відповідність переобраних керівників банків	407	465
відмовлено в погодженні/не підтверджено відповідність	50	39
повернуто пакетів документів (на доопрацювання, за клопотанням банків, залишено без розгляду тощо)	100	79

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [41, 42]

Під час погодження керівників банку Національний банк перевіряє їх відповідність установленим кваліфікаційним вимогам, зокрема щодо наявності бездоганної ділової репутації, а також професійної придатності – відповідних знань, професійного та управлінського досвіду, необхідних для належного виконання посадових обов'язків керівника банку з урахуванням бізнес-плану та стратегії банку, а також функціонального навантаження та сфери відповідальності конкретного керівника банку. Загалом відмовлено в погодженні та не підтверджено відповідність критеріям 5,8% у 2017 році та 4,3% у 2018 році претендентам, проте загальна кількість заявок збільшилася на 55 од.

Регулятор здійснює контроль за власниками істотної участі у банку для того, щоб контролювати обсяг кредитів, наданих пов'язаним особам та забезпечити відповідальність власників банку перед його кредиторами, зокрема й вкладниками. Намір набуття істотної участі у банку узгоджується в обов'язковому порядку з Національним банком (табл. 2.5).

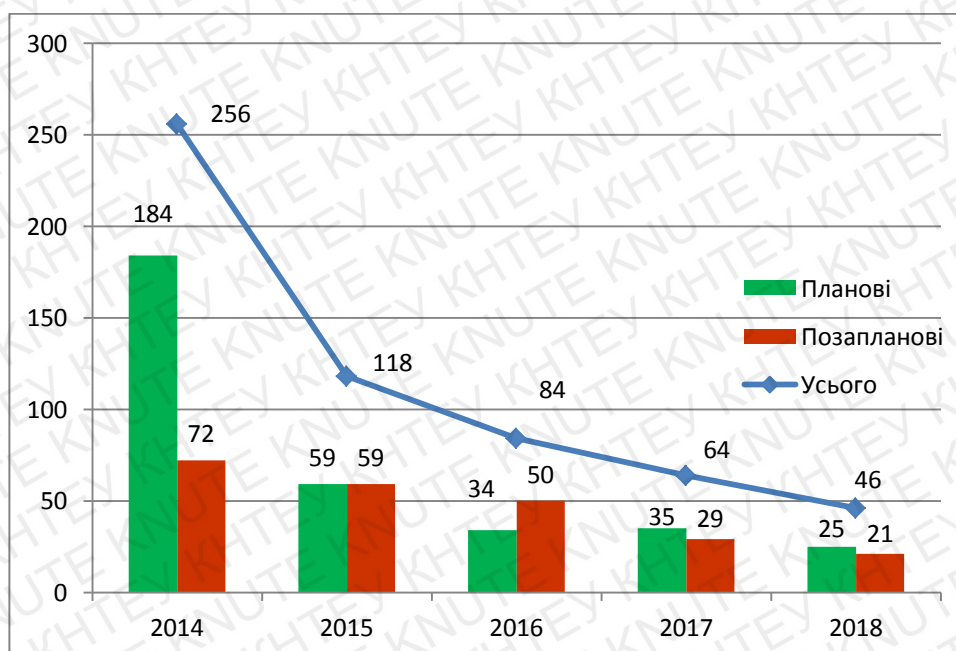
Таблиця 2.5

Контроль набуття істотної участі в банку за 2016-2018рр. станом на 31.12.*

Показник	2016р.	2017р.	2018р.
отримав на набуття істотної участі	70 пакетів документів	34 пакети документів	10 пакетів документів
погодив набуття істотної участі	31 заявникові	13 заявникам	5 заявникам
заборонив набуття істотної участі	13 заявникам	4 заявникам	1 заявнику
повернув пакети документів на набуття істотної участі	16 заявникам	15 заявникам	4 заявникам
оштрафував за набуття істотної участі без погодження	2 заявники	3 заявники	2 заявників

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [40, 41, 42]

У межах визначених тенденцій у банківській системі України протягом досліджуваного періоду, Національний банк України для виявлення ступеня достовірності фінансової інформації, формування комплексного твердження про стан фінансової діяльності банку, визначення професійного рівня його керівництва здійснює інспекційні перевірки банків (рис. 2.2).

Рис. 2.2 Кількісний розподіл інспекційних перевірок за 2014-2018рр. станом на 31.12.*

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [38, 39, 40, 41, 42]

Національний банк відповідно Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року продовжує впроваджувати принципи прозорості при здійсненні банківського нагляду та плануванні інспекційних перевірок. Починаючи з 2019 року регулятор буде оприлюднювати план перевірок на наступний рік та запроваджує практику завчасного, не пізніше ніж за 20 днів до початку перевірки, доведення до банків інформації про проведення планових інспекційних перевірок та їх програми. До переліку фінансових установ, у яких пройдуть у 2019 році планові інспекційні перевірки увійшов 51 банк.

Також у 2019 році Національний банк продовжує проводити позапланові перевірки, необхідність яких визначається на підставі наглядових дій в рамках системи раннього реагування.

У контексті зміни пріоритетів виїзного банківського нагляду змінився фокус наглядових дій: від оцінки дотримання наглядових вимог та обов'язкового застосування заходів впливу за всі виявлені порушення – до оцінки ризикових напрямів діяльності з визначенням "проблемних зон" та наданням конструктивних та дієвих рекомендацій на майбутнє, що ґрунтується на найкращому досвіді та професійному судженні.

Національний банк застосовує заходи впливу до банківських установ, які не відповідають вимогам регулятора (табл. 2.6)

Таблиця 2.6

**Результати проведення пруденційної наглядової діяльності
Національним банком України, 2015-2018 рр.***

Показник	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.
Кількість направлених письмових застережень (кількість банків-адресатів)	82/49	55/39	62/44	22
Кількість укладених письмових угод, спрямованих на поліпшення фінансового стану банку	7	12	5	5
Кількість прийнятих рішень щодо обмеження/зупинення окремих видів діяльності (кількість банків-адресатів)	4/4	2	7/7	5

Закінчення табл. 2.6

Кількість здійснених адміністративних стягувань (кількість банків-адресатів)	9/4	18/18	24/23	14
Кількість рішень про віднесення банку до категорії проблемних / неплатоспроможних	59	26/25	10/9	1
Кількість відкликаних банківських ліцензій та ініціювання процедури ліквідації банку	43	4	15	3

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [39, 40, 41, 42]

Для забезпечення належного нагляду за дотриманням банками вимог законодавства, що регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення з урахуванням оцінки ризиків у вказаній сфері, упродовж 2016-2018рр. регулятор проводив перевірки банківських установ (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Результати перевірок банків з питань фінансового моніторингу за 2016-2018рр. станом на 31.12*

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Проведення інспекційних перевірок, з них:	88	47	95
- планових	41	27	26
- позапланових	3	0	3
- у безвиїзному порядку	44	20	66
Кількість банків порушників	57	47	34
Письмове застереження	44	37	22
Штраф на банк, грн.	9 557 920,74	67 552 000,51	152 072 978,26
Кількість рішень	33	15	14
Письмова вимога до банку щодо усунення порушень законодавства	51	31	28
Рішення про невідповідність керівника банку	1	1	5

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [40, 41, 42]

За результатами виявлених порушень Національний банк застосував адекватно вчиненим порушенням та рівню загрози кредиторам і вкладникам банку заходи впливу/санкції, зокрема у вигляді штрафів та письмових застережень. У 2017 році здійснено 47 перевірок, що майже на 53,4% менше, ніж у 2016. За 2016-2017рр. по всіх критеріях спостерігається від'ємна динаміка, окрім накладених на банк штрафів – приріст 85,9%. Натомість, у 2018 році інспекційні перевірки з питань фінансового моніторингу у порівнянні з 2017 роком збільшилися на 48 од. Кількість заходів впливу до банків, у діяльності яких виявлено порушення зменшується, проте сума фінансового покарання значно зросла – +44,4%.

У рамках впровадження ризик-орієнтованого підходу та з метою захисту національних інтересів та банківської системи регулятор повинен на постійній основі виявляти факти порушення законодавства України та застосовувати спеціальні обмежувальні заходи (рис. 2.7)

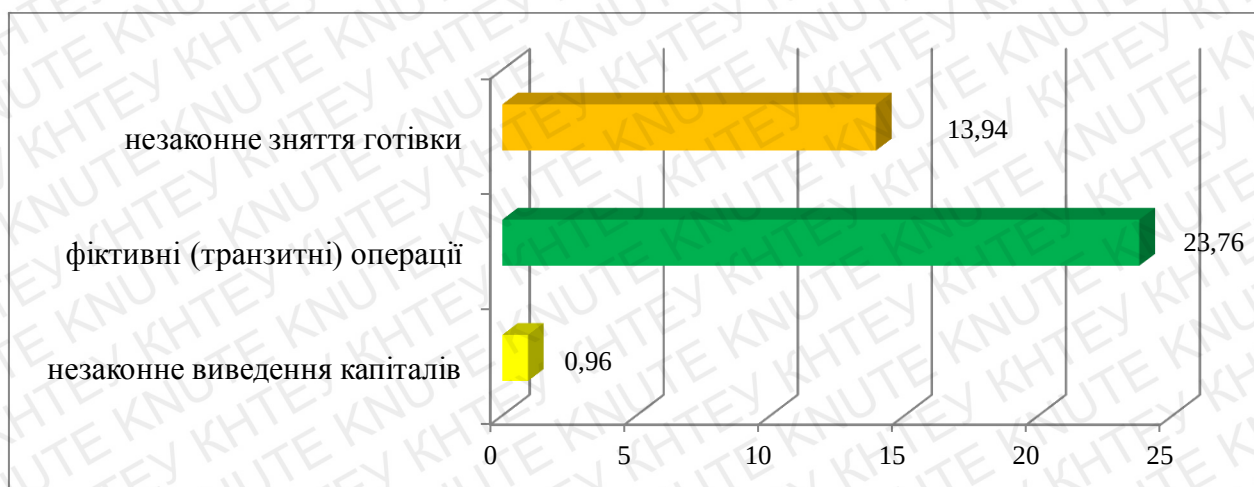

Рис. 2.3 Обсяг виявлених схемних операцій за 2017-2018рр. станом на 31.12., млрд. грн.*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [41, 42, 57]

Національний банк визначає механізм реалізації санкцій на практиці для попередження порушень з боку учасників банківського ринку. На сьогодні Центральний банк посилює моніторинг до ризикових операцій в контексті глобальних трендів посилення нагляду за фінансовими потоками (рис.2.4)

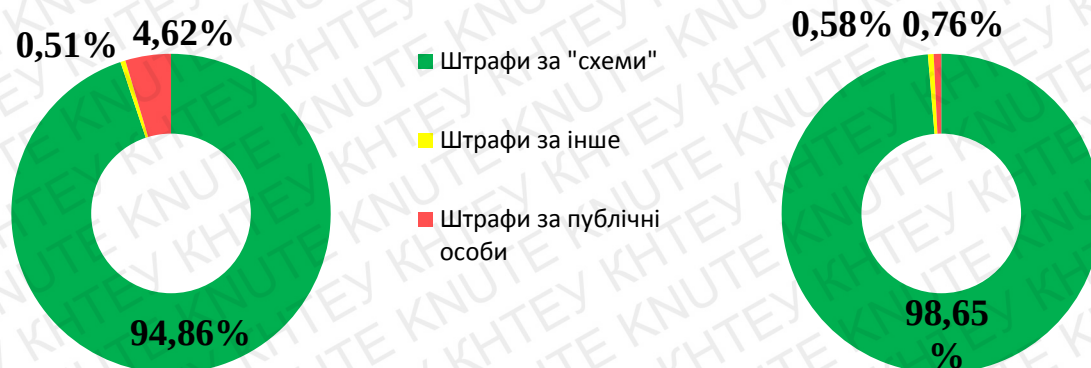

Рис. 2.4 Види штрафних санкцій за 2017-2018рр. станом на 31.12*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [57]

Національний банк за допомоги МВФ підготував проект для посилення нагляду у сфері боротьби з відмиванням «брудних» коштів, імплементація якого почалася з 2019 року (табл. 2.8). Регулятор повинен здійснювати аналіз ефективності системи управління ризиками та визначати заходи для їх мінімізації.

Таблиця 2.8

Санкції, застосовані до банків за 1 півріччя 2019р.*

№ п/п	Банк	Загальна сума штрафу	Загальна сума штрафу		Вид діяльності	Загальний обсяг здійсненої банком ризикової діяльності
			Публічна особа	Ризикова діяльність		
1	БАНК 1	14 382 472,28	-	14 382 472,28	Транзит	2 876 494 455,17
2	БАНК 2	200 000,00	-	-	-	-
3	БАНК 3	6 200 000,00	300 000,00	5 900 000,00	Зняття готівки	211 768 949,99
4	БАНК 4	7 142 125,42	337 500,00	6 804 625,42	Транзит	701 037 100,00
5	БАНК 5	300 000,00	-	-	-	-
6	БАНК 6	200 000,00	-	-	-	-
7	БАНК 7	3 000 390,52	-	3 000 390,52*	Транзит	221 825 080,44
8	БАНК 8	4 350 000,50	-	4 350 000,50	Транзит	1 180 265 000,00
9	БАНК 9	2 000 000,00	-	1 997 500,00*	Транзит	398 256 199,00
10	БАНК 10	6 852 526,49	-	6 852 526,49	Транзит	905 894 717,27

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [57]

Протягом 1 півріччя 2019 року застосовано фінансові важелі впливу до 10 банків, які здійснювали ризикову діяльність шляхом вилучення готівки та транзиту коштів. Накладання штрафних санкцій за ризикову діяльність значно перевищує аналогічний показник щодо публічних осіб. Щодо Банку 3, Банку 7 та Банку 9 розраховано суму покарання обмежену 1% розміру статутного капіталу. Контроль за фінансовими операціями публічних осіб виявив невідповідність законодавству у Банк 3 та Банк 4, що ставить 4,8% від загальної суми штрафу.

Центральний банк України застосовує практику інспекційних перевірок банків за стандартизованою системою CAMELSO [32]. За довгі роки діяльності, у рамках здійснення наглядових функцій у США, було доведено ефективність використання цього інструменту в оцінці фінансової стійкості кредитних установ і визначення тих, які потребують особливої уваги і контролю з боку наглядових органів.

Деталізовані критерії показників CAMELSO (рис. 2.5) дають змогу комплексно оцінити фінансовий стан банку, рівень, характер і особливості його ризиків, якість корпоративного управління та внутрішнього контролю. Рейтингова система нівелює ризик суб'єктивного прийняття рішення щодо оцінки банку.

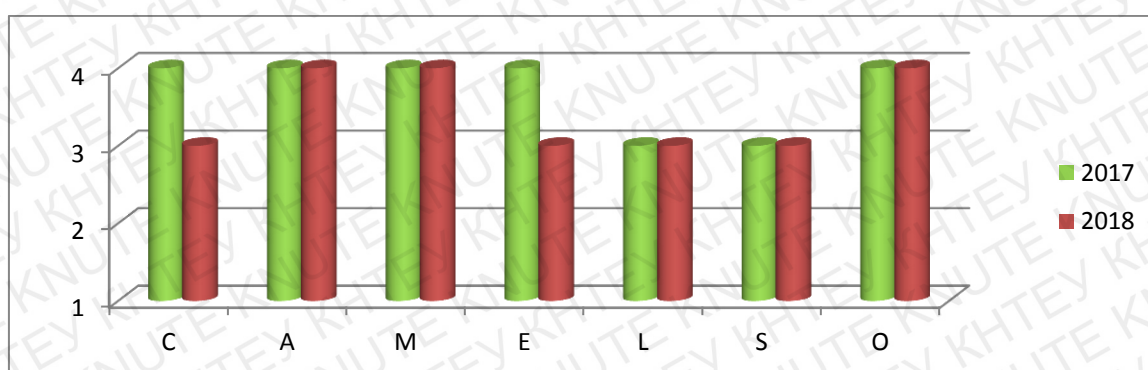

Рис. 2.5 Усереднені рейтингові оцінки банків за компонентами рейтингової оцінки CAMELSO, 2017-2018рр. станом на 31.12*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [16, 41, 42]

Комплексна рейтингова оцінка банків за рейтинговою системою CAMELSO у 2018 році підвищилася до "2", тоді як у 2017 році становила

"3". Зокрема, банки, що були об'єктом інспекційних перевірок у 2018 році, отримували вищі оцінки, ніж у 2017 році, за компонентами "С" (капітал) та "Е" (надходження), що сприяло підвищенню усередненої оцінки за цими компонентами. За рештою компонентів оцінки практично не змінилися.

Найчастіше найнижчі оцінки у 2018 році банки отримували за компонентами "М" (менеджмент) та "О" (операційний ризик) – 73,7% та 63,2% перевірених банків відповідно, тоді як у 2017 році – за компонентами "А" (якість активів) та "Е" (надходження) – 57,1 % та 54,3 % банків відповідно [8, с.927-930] (рис. 2.6)

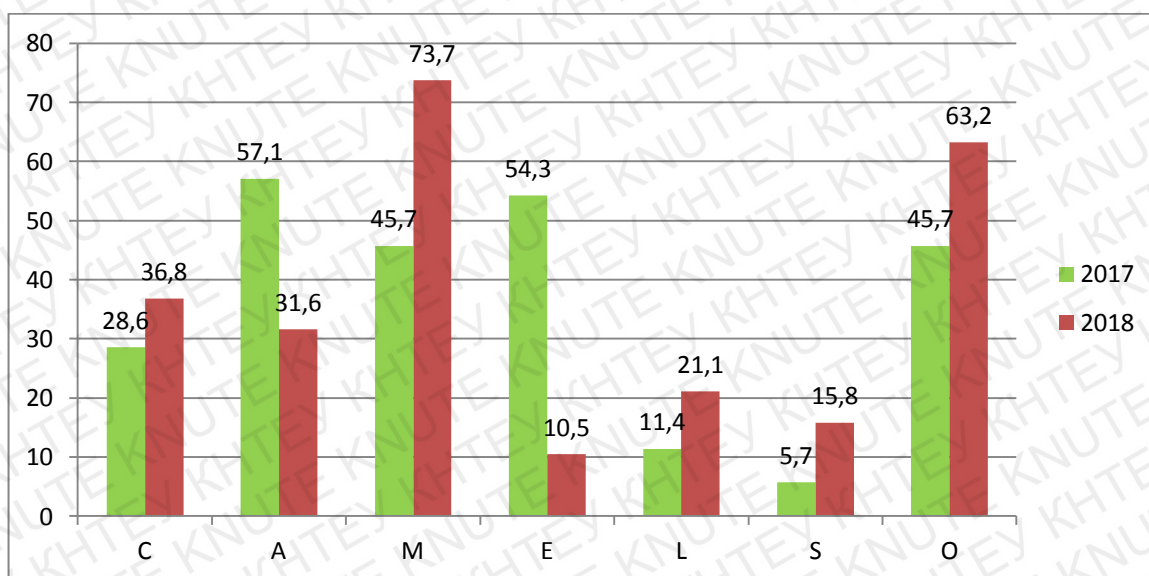

Рис. 2.6 Питова вага найнижчих оцінок за компонентами рейтингової системи CAMELSO, 2017 – 2018рр. станом на 31.12, % від загальної кількості перевірених банків*

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [16, 41, 42]

Отже, на сьогодні однією з найголовніших форм реалізації наглядових дій в рамках системи раннього реагування є виїзна перевірка. У процесі виконання поточного контролю на місцях на підставі вивчення та аналізу первинної документації та зіставлення їх з даними фінансової звітності здійснюється визначення ризиків, рівня безпеки і дотримання законодавства України. Національний банк на постійній основі проводить інспекційні перевірки банків для попередження проблем у їх діяльності та впроваджує заходи впливу для мінімізації ризиків для банківської системи в цілому.

2.2. Особливості дистанційного нагляду за діяльністю банків в Україні

У сучасних умовах впровадження ризик-орієнтованого банківського нагляду основою нагляду є рання діагностика реальних та дестабілізуючих чинників функціонування національної банківської системи та попередження проблем у розвитку банків та банківської системи в цілому. Реалізація цих завдань знаходить своє відображення в аналізі фінансової звітності, ідентифікації профілю ризиків, контролі за виконанням пруденційних норм у межах виконання безвиїзного банківського нагляду.

Базовою формою імплементації Національним банком України дистанційного нагляду за діяльністю банків є моніторинг виконання загальнообов'язкових економічних нормативів всіма банками [17].

Враховуючи потреби забезпечення стабільності банківської системи та загальноприйняті в міжнародній практиці принципи і стандарти, регулятор визначає мінімальний розмір регулятивного капіталу Н1. Відповідно до отриманих результатів за 2014-2016рр. регулятивний капітал банків мав негативну динаміку у зв'язку із загостренням економіко-політичної ситуації в країні, а з 2017 року банківська система України нарощує значення цього показника. За досліджуваний період регулятивний капітал у цілому зменшився на 62 833 млн. грн. або на 23,8%, що в першу чергу спричинене скороченням кількості банків (дод. Ж). Виконання нормативу забезпечує покриття ризиків, збереження банківських вкладів, підтримку фінансової стійкості та довіри до банку.

Таблиця 2.8

Регулятивний капітал (норматив Н1) по банківській системі в цілому за період 01.01.2015-01.10.2019рр., млн. грн.*

Норматив		01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.10.2019
Н1	Регулятивний капітал	188 949	129 817	109 654	115 817	126 116	143 946
	Зміна до попереднього року	-16 027	-59 132	-20 163	6 163	10 229	15 830

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [38,39,40,41,42]

Для запобігання надмірному перекладанню банком кредитного ризику на ризику неповернення банківських активів на кредиторів чи вкладників банку визначається співвідношення регулятивного капіталу до сумарної балансової вартості активів та позабалансових зобов'язань, зважених на ступінь кредитного ризику – норматив адекватності регулятивного капіталу Н2 (рис. 2.9).

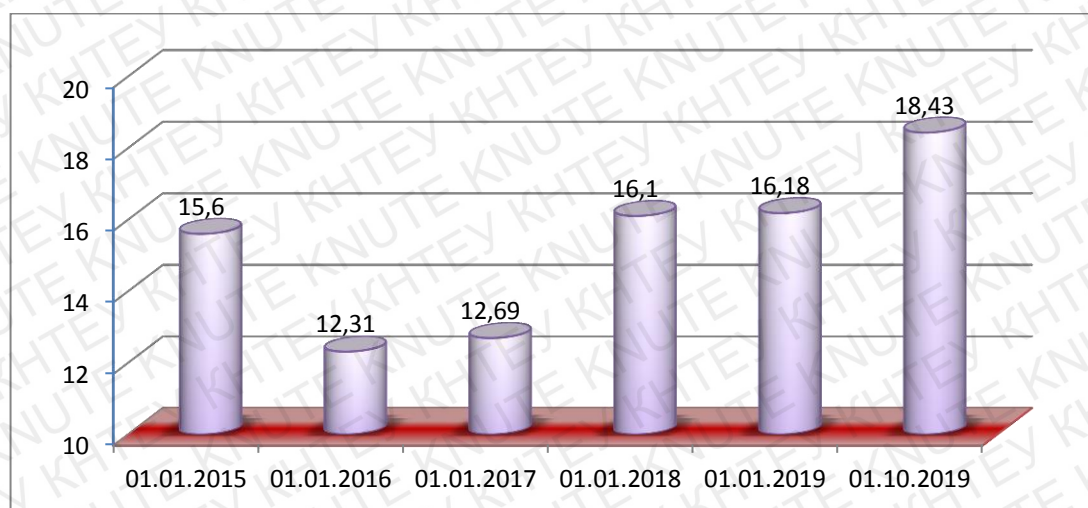

Рис. 2.9 Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу по банківській системі за період 01.01.2015-01.10.2019 рр., % *

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [38 ,39, 40, 41, 42]

Нормативне значення згідно вимог НБУ не повинно бути нижчим 10%, що свідчитиме про здатність банку в повному обсязі розраховуватися зі своїми зобов'язаннями. Достатність регулятивного капіталу є вищою за пороговий показник протягом досліджуваного періоду. Проте, у 2015-2016рр. кредитори на вкладники банку приймали на себе значну частку ризику, ситуація стабілізувалася за наступні роки - +2,33%.

Однією з ключових проблем банківського сектору України є недостатність надходжень грошових коштів для покриття їх відпливу, що призводить до неможливості розрахуватися в строк за власними зобов'язаннями через відсутність умов швидкої конверсії фінансових активів у платіжні засоби без суттєвих втрат. У зв'язку з цим, банки повинні постійно управляти ліквідністю, підтримуючи її на достатньому рівні для своєчасного виконання всіх взятих на себе зобов'язань з урахуванням їх обсягів,

строковості й валюти платежів, забезпечувати потрібне співвідношення між власними та залученими коштами.

Для контролю за станом ліквідності банків НБУ встановив нормативи ліквідності: миттєвої ліквідності (Н4), поточної ліквідності (Н5) та короткострокової ліквідності (Н6) (рис. 2.10)

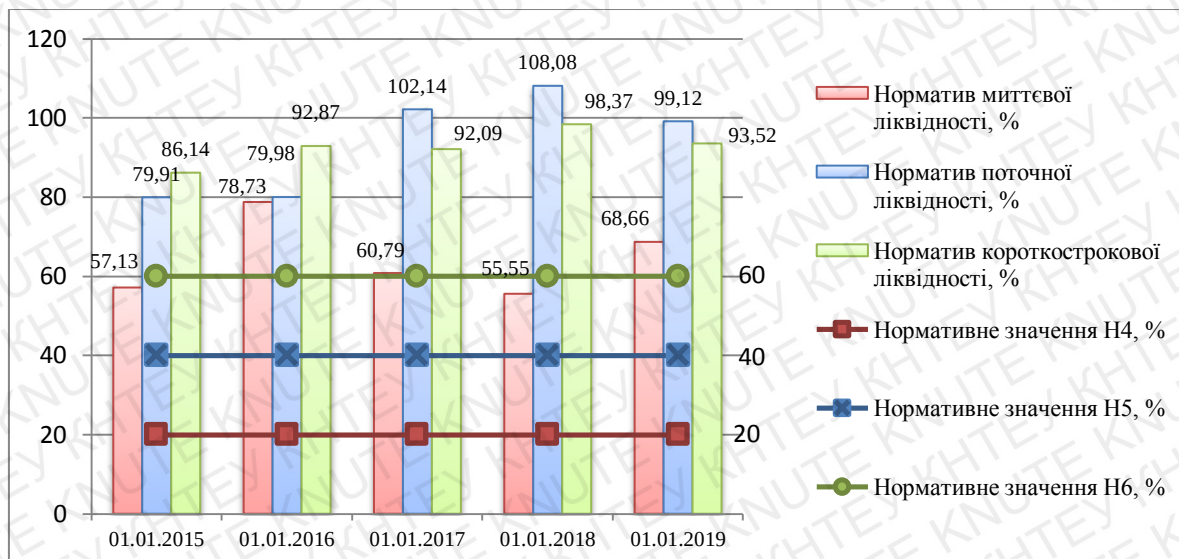

Рис. 2.10 Стан виконання нормативів ліквідності по банківській системі за період 01.01.2015-01.10.2019 рр., %*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [38, 39, 40, 41, 42]

Проте, для підвищення стійкості банків до короткострокових шоків ліквідності та наближенню до стандартів банківського регулювання до європейських запроваджено коефіцієнт покриття ліквідності LCR. Новий норматив повинен забезпечити такий рівень ліквідності, якого вистачило б для повного або своєчасного виконання зобов'язань протягом 30 днів стресового періоду. LCR розраховується як співвідношення обсягу необтяжених високоякісних активів до чистого очікуваного відтоку коштів протягом 30 днів.

За період з 01.01.2015 по 01.01.2019 роки норматив миттєвої ліквідності Н4 значно перевищував необхідне значення згідно вимог НБУ у 20%, проте за весь період аналізу показник збільшився на рівні 11,53%, а в порівнянні з 2018 р. – збільшився на 12,89%.

Норматив поточної ліквідності Н5 був також вищим за необхідну норму у 40% та не опускався нижче 79,91%. Дана ситуація свідчить про значне накопичення коштів, які не приносять прибутку банкам. Показник збільшився на 9,79% в роки аналізу, проте за останній рік демонстрував зниження на 8,96%.

Варто зазначити, що відповідно до змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджених постановою Правління Національного банку України від 01.08.2019р. № 102, починаючи з 02.09.2019р. економічні нормативи Н4 та Н5 не розраховуються.

Норматив короткострокової ліквідності Н6 за період 2015-2019 рр. не опускався нижче 86,14%, демонстрував збільшення на 7,38%, та відповідав встановленому нормативному значенню не менше 60% . Отримані результати свідчать про надлишкову ліквідність банківської системи України.

З метою зменшення банківських ризиків Національний банк установлює нормативи кредитного ризику, а саме норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), норматив великих кредитних ризиків (Н8) та норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9), недотримання яких може призвести до фінансових труднощів у діяльності банку (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Стан виконання нормативів кредитного ризику банків за період з

01.01.2015-01.10.2019 рр., % *

Норматив		01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.10.2019
Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	22,01	22,78	21,48	20,29	19,83	17,84
	Нормативне значення	Не більше 25					

Закінчення табл.2.9

Н8	Норматив великих кредитних ризиків, %	250,04	364,14	308,27	208,31	176,23	120,79
	Нормативне значення	Не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу					
Н9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами	-	31,19	36,72	17,89	10,41	7,47
	Нормативне значення	Не більше 25					

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [38,39,40,41,42]

Відповідно одержаних результатів аналізу можна зробити висновок про виконання нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) за період 01.01.2015-01.01.2019 рр., адже норма у 25% не перевищена (спад на 2,18%). Проте, значення нормативу демонструє достатньо високий рівень сигналу кризи, особливо у 2015-2016 рр.

Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) не виконувався у 2016-2017 рр. по банківській системі України, допустимий максимум згідно вимог НБУ якого складає 25%. У 2016 році він становив 31,19%, у 2017 – вже 36,72%. Проте, за 2017-2018 рік його значення зменшилося майже вдвічі і на початку 2018 року він вже відповідав встановленому нормативу НБУ, а саме – 17,89%. За досліджуваного часового горизонту показник Н9 продемонстрував зменшення на 20,78% та наразі перебуває у межах норми.

З метою контролю за інвестиційною діяльністю банків Національний банк встановлює нормативи інвестування: норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15%) та нормативу загальної суми інвестування (не більше 60 %).

Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою демонструє значне зниження – більше ніж у 25 разів, проте за останній рік відбулося збільшення у 90 разів та за 3 квартали у 4,4 рази. Але, не зважаючи

на такий приріс, частка інвестування в цінні папери залишається досить незначною.

Норматив загальної суми інвестування демонструє також тенденцію до зниження, так за 01.01.2015 по 01.10.2019 рр. показник зменшився на 2,82%, що знаходиться в рамках нормативного значення, проте свідчить про неповноцінне використання вільних коштів (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Стан виконання банками України нормативів інвестування за період 01.01.2015-01.10.2019 рр., % *

Норматив		01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.10.2019
Н11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою	0,01	0,002	0,001	0,00001	0,0009	0,0004
	Нормативне значення, %	Не більше 15					
Н12	Норматив загальної суми інвестування	2,97	1,10	0,60	0,22	0,15	0,15
	Нормативне значення, %	Не більше 60					

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [38,39,40,41,42]

Порівняння стану виконання нормативів інвестування банками України з граничними, встановленими НБУ, дозволяє зробити висновок про дуже низьку інвестиційну активність по всій банківській системі України. Банки не зацікавлені в здійсненні прямих інвестицій в компанії України, а зосередилися більше на портфельних інвестиціях, які купують їх з метою подальшого продажу й отримання торговельного прибутку від різниці між ціною продажу і купівлі. Даний факт пов'язаний також з рядом причин об'єктивного та суб'єктивного характеру, які стосуються як загального рівня розвитку національної економіки в різних її сферах, так і незацікавленістю

банків у фінансуванні інвестиційних проектів у зв'язку зі значними ризиками та невідповідністю термінів ресурсної бази строкам реалізації інвестицій.

Проте, неважаючи, на дотримання нормативів по банківській системі, банки в індивідуальному порядку порушують вимоги Національного банку. Зокрема, розглядаючи сучасні тенденції на ринку банківських послуг лідерами недотримання нормативів серед діючих банків є АТ «Банк Кредит Дніпро» (6 нормативів) і АТ «БМ Банк» (9 нормативів), у якого в листопаді поточного року скасовано ліцензію на здійснення банківських послуг. За 4 нормативами не виконали мінімальний допустимий рівень АТ «Місто Банк» та АТ «ВТВ Банк», інші банківські установи не виконали один чи два нормативи.

Станом на 01.10.2019р. банками України порушено лише два нормативи: Н7 (не більше 25%) - АТ «Промінвестбанк» 39,16%, АТ «Укресімбанк» 25,49%, АТ «Індустріал Банк» 45,49%, АТ «Місто Банк» 32,19%, АТ «Банк Кредит Дніпро»; а також Н9 (не більше 25%) - АТ «Полікомбанк» 26,49%, АТ «Полтава-банк» 25,19%, АТ «Мегабанк» 114,28%, АТ «Юнекс Банк» 37,52%, АТ «Перший інвестиційний банк» 78,30%, АТ «Банк Інвестицій та заощаджень» 100,42%, АТ «Мотор-Банк» 339,61 [42].

Отже, у цілому банківський сектор України є стійким до поточних макроекономічних умов за рахунок прибутку, який дозволяє формувати необхідний запас капіталу і виконувати нормативи. Банківські установи України дотримуються виконання нормативних вимог НБУ, окрім показника Н9-нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ

3.1 Стрес-тестування банків в концепції пруденційного банківського нагляду

Банківська система України за нестійкої економічної та політичної ситуації потребує визначення антикризових заходів для забезпечення стабілізації економіки в цілому. Тому в регулярну практику Центрального банку України запроваджено здійснення передової практики дієвого інструменту ризик-менеджменту - стрес-тестування.

Оцінка стійкості банківської системи вимагає побудови сценаріїв, параметри яких спроможні змодельовати діяльність банків. У процесі здійснення оцінки визначаються показники фінансової звітності та необхідний рівень капіталу на три роки після звітної дати за базовим та несприятливим макроекономічними сценаріями.

За останні роки розроблено значну кількість підходів до банківського тестування, які ґрунтуються на найкращих міжнародних зразках та враховують місцеві особливості. Проведення стрес-тестування та докапіталізація банків за його результатами є однією з умов співпраці України з міжнародними організаціями.

Зазначемо, що Національний банк України за 2014-2017рр. не оприлюднював детальний опис проведених стрес-тестів, а лише підсумовував результати роботи (дод. II).

У 2018 році проведено першу щорічну оцінку стійкості банків. Вона складається з оцінки якості активів (asset quality, AQR) та стрес-тестування. Моніторинг охоплює найбільші банки, погіршення фінансового стану яких може суттєво негативно вплинути на банківський сектор. У середньому достатність основного капіталу за базового сценарію в прогностному періоді зростає майже на 13%. до 24,7% (рис. 3.1).

Нестача капіталу виникає тоді, коли розрахункові значення нормативів банків хоча б у один з років прогнозованого горизонту опускалися нижче граничних рівнів (7% для базового та 3,5% для несприятливого сценаріїв).

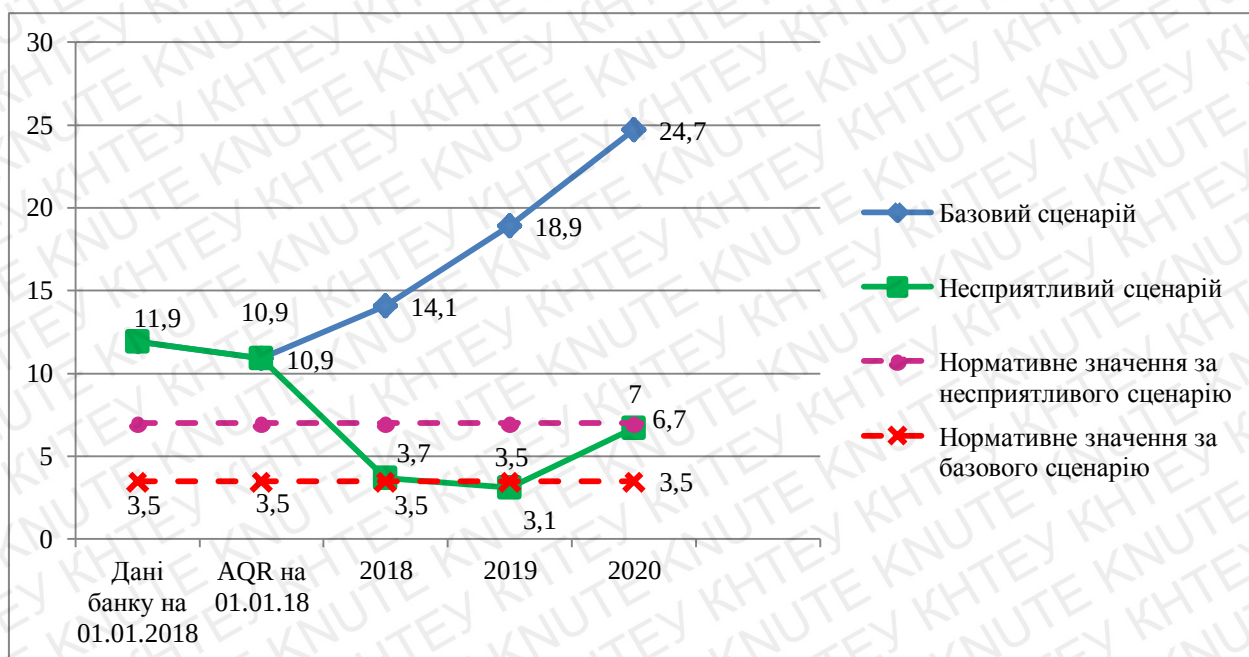

Рис. 3.1 Середньозважені оцінки нормативу достатності основного капіталу банків зважених на ризик активів*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [46, 47]

Потреба в капіталі, встановлена за результатами оцінювання у перший рік базового періоду повинна бути покрита до кінця 2019 року шляхом виконання програми капіталізації, за несприятливого сценарію – планів реструктуризації.

За 2018 рік виявлено 8 банків, які потребують капіталу за базовим сценарієм на 6 млрд. грн. у зв'язку із зниженням ефективності операційної діяльності. За несприятливого сценарію показник вищий: для 12 фінансових установ потрібно провести докапіталізацію на 42 млрд. грн. (рис. 3.2)

Банки іноземних банківських груп за рахунок конвертації субординованого боргу та за підтримки іншими кредитами материнських компаній зазвичай демонструють кращий рівень стійкості у порівнянні з вітчизняними.

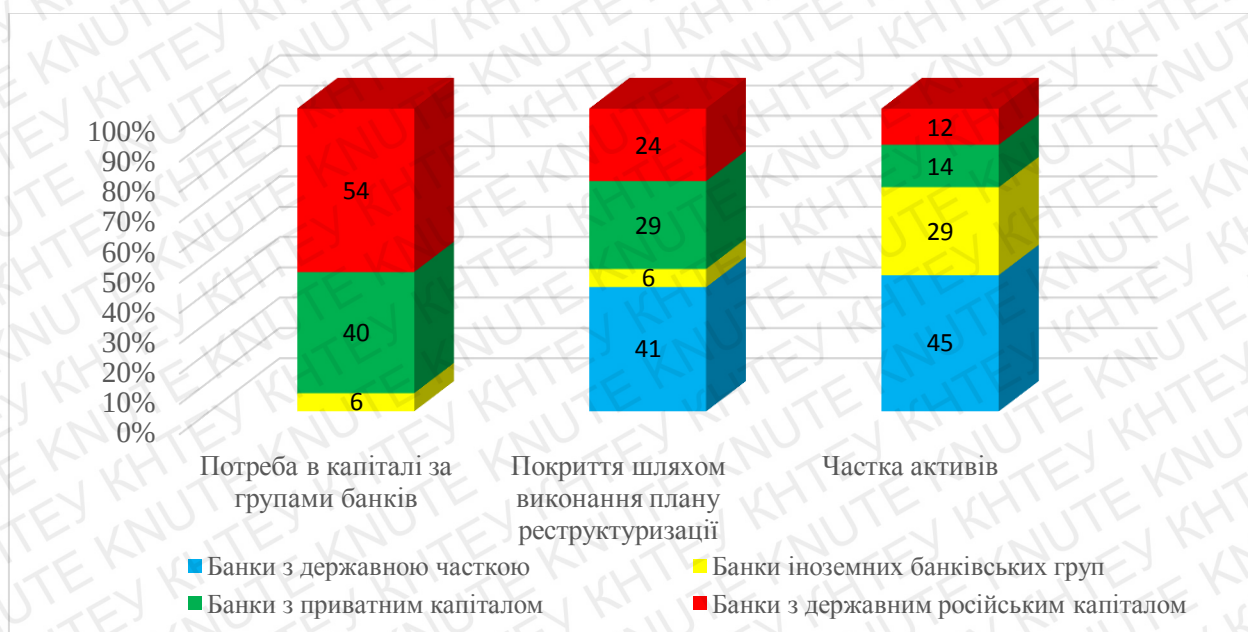

Рис. 3.2 Потреба в капіталі за групами банків*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [40, 44]

Для детального відображення проведеного стрес-тестування розглянемо результати діагностики на прикладі АТ «ОТП Банк» (табл. 3.1)

Таблиця 3.1

Результати оцінки стійкості АТ «ОТП Банк» у 2018 році*

Показник	Дані банку на 01.01.17	AQR на 01.01.17	Базовий сценарій			Несприятливий сценарій		
			2018	2019	2020	2018	2019	2020
ОК, млн.грн.	2 444	2 444	4 352	5 567	6 857	3 189	4 032	5 178
РК, млн. грн.	3 234	3 287	4 352	5 567	6 857	3 189	4 032	5 178
H2, %	15,7	15,8	20,9	26,6	32,7	15,7	19,9	25,5
H3, %	11,8	11,7	20,9	26,6	32,7	15,7	19,9	25,5

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [15]

АТ «ОТП Банк» продемонстрував сильні позиції за показником капіталізації: H2 перевищує оптимальне значення майже на 6%, H3 також успішно подолав пороговий показник за базового сценарію на 13,9% та за несприятливого сценарію на 12,2%.

У рамках проведеного оцінювання АТ «ОТП Банк» станом на 01.01.2018 року норматив достатності основного капіталу H3 менший у

порівнянні з групою іноземних банків на 5,1%, а з усіма банками практично ідентичний (рис. 3.3).

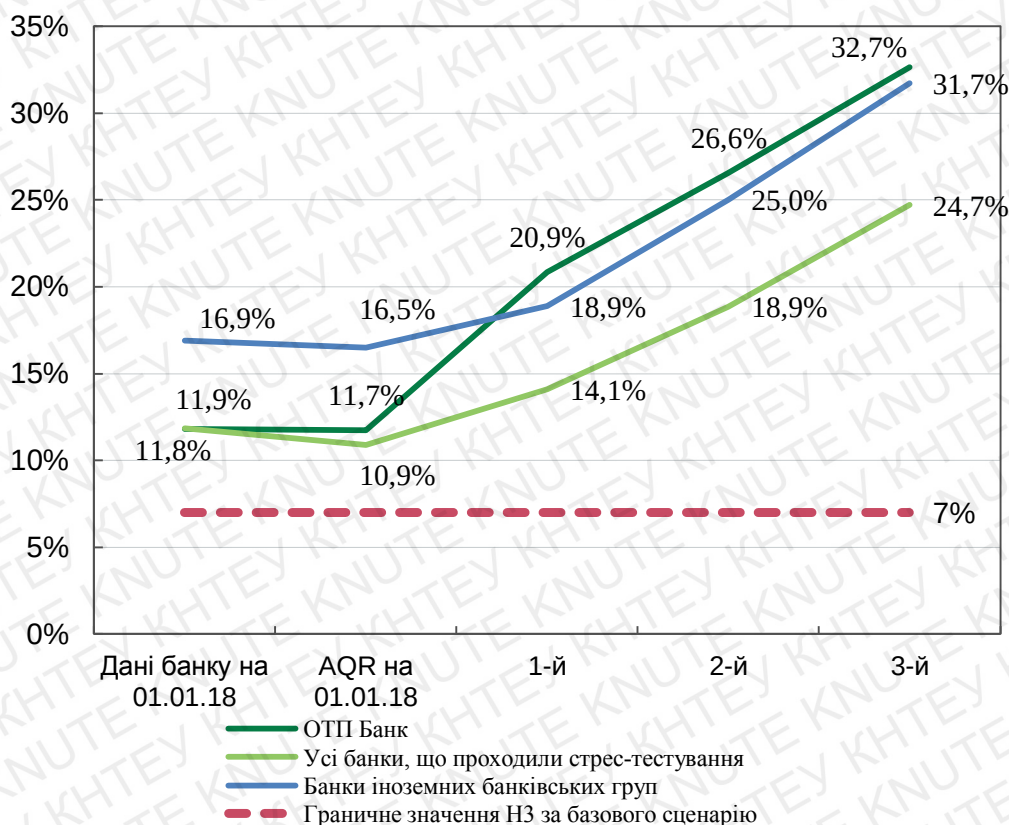

Рис. 3.3 НЗ за базовим сценарієм у 2018 році*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [15, 40, 44]

Дані АТ «ОТП Банк» за результатами якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями банку з урахуванням коригувань звітності банку за звітний рік та екстраполяції відрізняються від банків іноземних банківських груп на 4,8%, а від усієї вибірки банків на 0,6%. За базового сценарію АТ «ОТП Банк» має достатній рівень капіталізації на найближчі 3 роки та значно перевищує аналогічні показники всіх банків, які проходили стрес-тестування – 6,8% - 9%.

За несприятливого сценарію для АТ «ОТП Банк» спрогнозовано виконання НЗ у порівнянні з оптимальним значенням, яке варіюється в межах 12,3% - 22% за досліджуваний період, що дає змогу мінімізувати ризики, які можуть перешкоджати стабільному функціонуванню. Практично аналогічне відхилення оцінки угорського банку та банків, які пройшли стрес-тестування. Співставлення результатів моніторингу достатності основного капіталу

АТ «ОТП Банк» та банків з іноземним капіталом коливається від 0,8% та 2,6% (рис. 3.4)

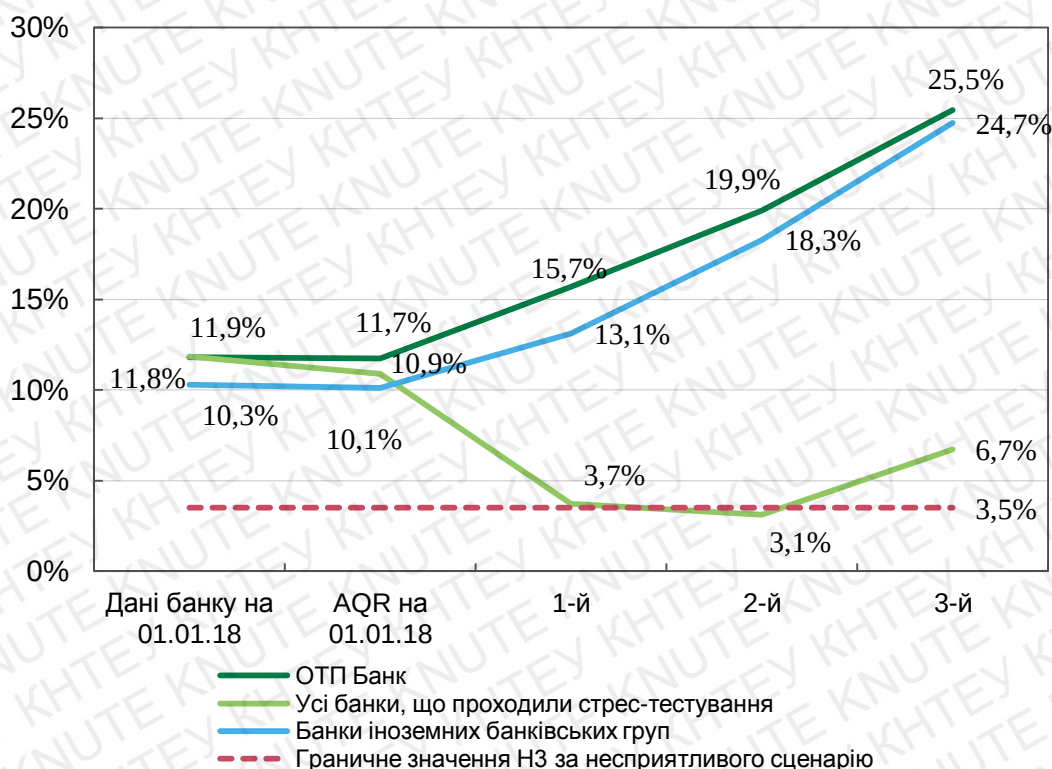

Рис. 3.4 НЗ за несприятливим сценарієм у 2018 році*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [15, 40, 44]

Відповідно до отриманих результатів Національний банк України визначив, що АТ «ОТП Банк» не має потреби у докапіталізації та підсумував, що банківська галузь у цілому є капіталізованою та фінансово стійкою. Проте, для певних банків, які пройшли стрес-тести виявлено необхідність поповнення запасу міцності (рис. 3.5)

Банки, капітал яких за результатами стрес-тестування опускався нижче встановленого мінімального рівня, для підвищення власної позиції повинні здійснити заходи, викладені у програмах капіталізації та реструктуризації.: покращення якості кредитного портфелю, поведення життєздатних реструктуризацій кредитів, посилення застави, стягнення застави за проблемними кредитами, продаж непрофільних активів, оптимізація операційних витрат, коригування бізнес-моделі.

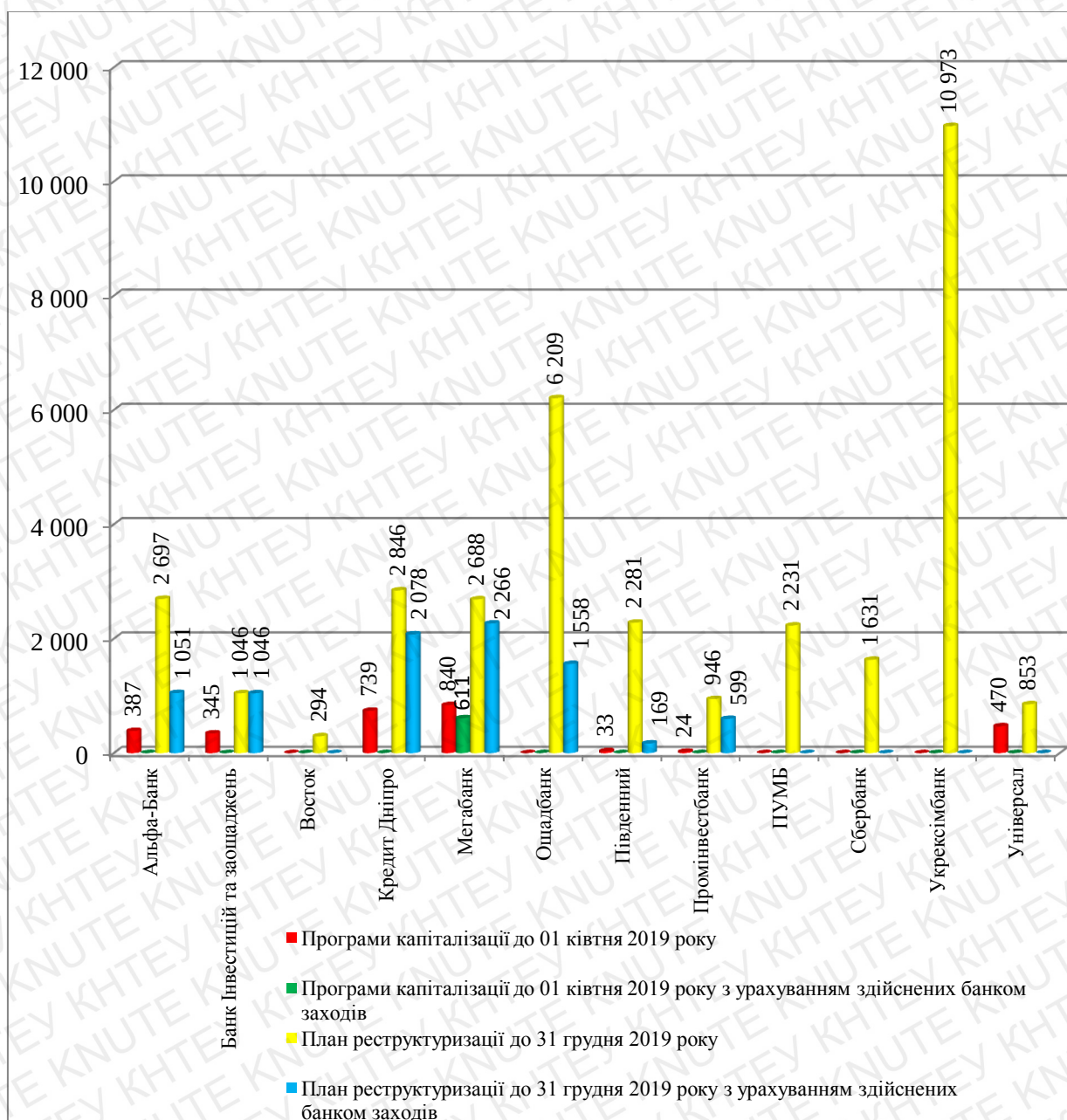

Рис. 3.5 Суми нестачі в капіталі за результатами оцінки стійкості банку у 2018 році, млн.грн.*

*Примітка: побудовано автором на основі Додатку К

З метою проведення більш детального моніторингу діяльності банків стрес-тестування банків у 2019 році проводитися за вдосконаленого підходу (дод.Л)

Побудова сценаріїв здійснюється на основі макроекономічних показників, які опубліковані Центральним банком, а також взяті з консенсус-прогнозу «Focus Economics» [62].

Методологія аналізу стійкості для банків буде визначати необхідний рівень нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) та нормативу достатності основного капіталу (Н3). Банки мають забезпечити виконання за ними мінімальних вимог за базовим сценарієм (Н3 - 7% та Н2 - 10%) та знижені вимоги за вказаними нормативами за несприятливим сценарієм (3,5% та 5% відповідно) упродовж всього прогностичного періоду, який становить три роки (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Макроекономічні сценарії для стрес-тестування банківської системи України на 2019–2021 рр.*

Показник	2018	Базовий сценарій			Несприятливий сценарій		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
		<i>За оцінками НБУ</i>					
Реальний ВВП, % (р/р)	3,4	2,5	2,9	3,7	-4,1	-3,7	1,0
Номинальний ВВП, % (р/р)	19,1	11,6	9,4	9,4	17,6	13,3	11,4
Індекс споживчих цін, % (на кінець періоду)	9,8	6,3	5,0	5,0	15,8	14,8	8,8
		<i>За оцінками «Focus Economics»</i>			<i>За оцінками НБУ</i>		
Зниження курсу гривні до дол. США, % (р/р)	2,2	7,5	3,3	1,0	23,2	11,1	4,1

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [44, 57]

Перші результати проведення стрес тестування у 2019 році: за базовим сценарієм 11 банків потребують докапіталізації на суму 35 млрд. грн., за несприятливого сценарію 18 банків повинні збільшувати капітал на 74 млрд. грн. Проте, 85% від цих сум стосуються 5 банків: 2 державних банки, які мають дуже високу частку непрацюючих кредитів на своїх балансах; 2 банки з російським капіталом, один з яких фактично припиняє свою діяльність в Україні та інший – завершує до капіталізацію і позбувається проблем; АТ «Укрсоцбанк», який через приєднання до АТ «Альфа-Банк» знизив свою ефективність, але поступово виправляє ситуацію. Результати стрес-тестів є традиційно кращими для банків з іноземним капіталом [44].

Отже, за підсумками оцінки стійкості банків банківський сектор є достатньо стійким до стану кон'юктури ринку, проте низці великих банків

необхідно створити запас міцності на випадок жорсткої кризи. За підсумками оцінки визначено потребу в капіталі, за умови якщо значення достатності капіталу на етапі оцінки якості активів за сценаріями стрес-тестування виявилось нижче за встановлені регулятором мінімальних вимог.

3.2. Формування ризик-орієнтованої системи банківського нагляду в Україні

Стабільність функціонування банківської системи, попередження системних банківських криз, виявлення проблем на ранніх стадіях, уникнення негативних явищ та пом'якшення їх впливу на економіку традиційно є найважливішими завданнями наглядових органів у сфері банківського нагляду. Механізм забезпечення безперебійної роботи банківського сектора здійснюється за допомогою якісного інструментарію та чіткої організації здійснення нагляду за банками.

Важливий напрям діяльності НБУ як побудова процесу регулювання банків потребує постійного удосконалення, впровадження сучасних підходів для створення еталонного банківського середовища. Центральний банк розробляє Стратегію розвитку ключових напрямків діяльності, успішне виконання яких необхідне для створення ефективної та стабільної фінансової екосистеми.

Стратегія Національного банку відповідає принципам розвитку фінансового сектору, відображеним у «Комплексній програмі розвитку фінансового сектору України до 2020 року» [20]. Зокрема, сфера банківського нагляду належить до вектору «Стабільна, прозора та ефективна банківська система». У програмі дій визначено низку пріоритетів діяльності, дотримання яких надасть можливість підняти банківський нагляд на новий рівень та наблизити до міжнародних стандартів і кращої світової практики:

- аналіз бізнес-моделей та стратегій банків;
- щорічне стрес-тестування та оцінки банків у рамках SREP;
- посилений контроль операцій банків з пов'язаними особами;

- гармонізація пруденційних вимог до банків з нормами законодавства ЄС та рекомендаціями Базельського комітету;
- підвищення якості розкриття фінансової та пруденційної звітності;
- співпраця щодо створення незалежних наглядових рад у банках;
- запровадження оновлених вимог до системи внутрішнього контролю;
- удосконалення та автоматизація процедур здійснення Національним банком наглядових функцій;
- покращення внутрішніх систем фінансового моніторингу банків [24, с.62-67].

Очікуваний ефект від виконання положень Стратегії розвитку банківського нагляду зазначено на рис. 3.6.

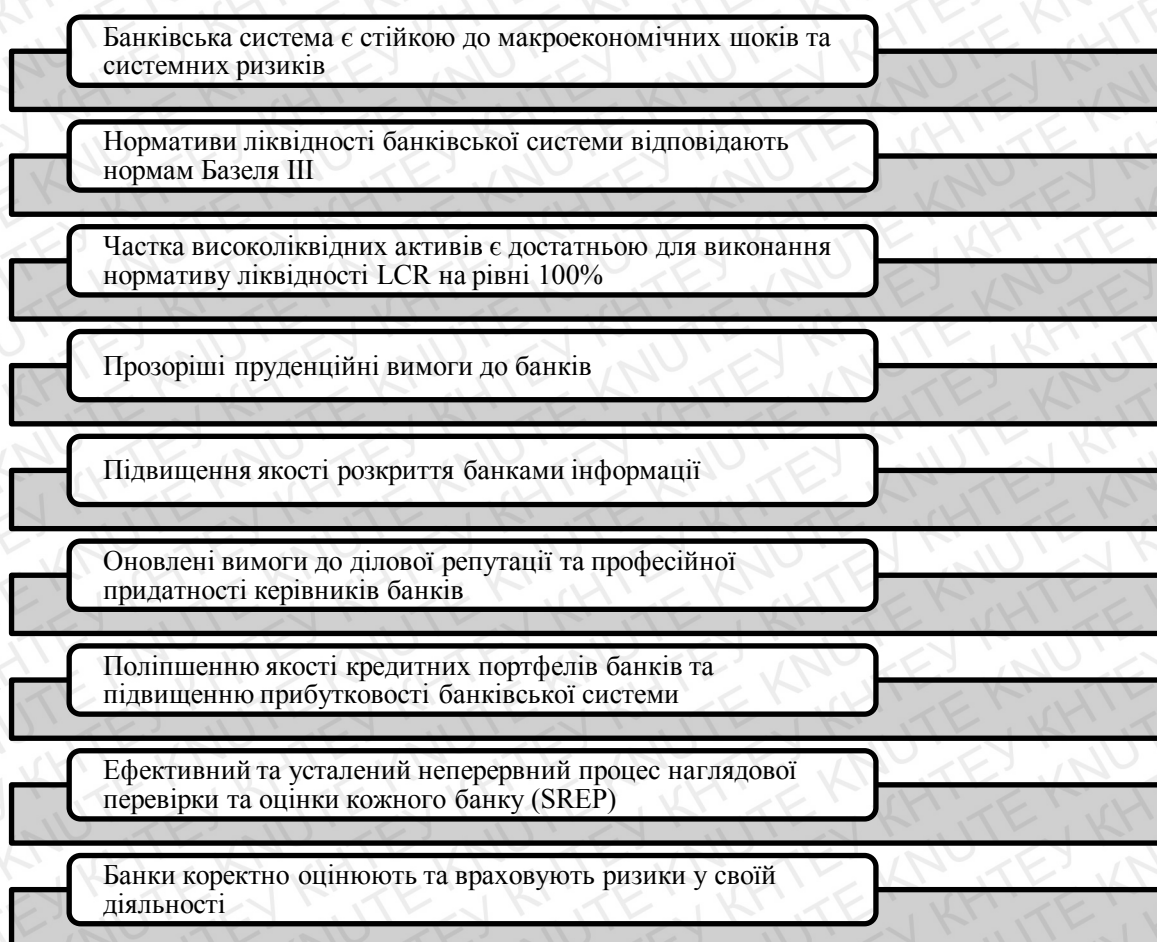

Рис. 3.6 Прогнозований результат реалізації Стратегії банківського нагляду*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [45]

У 2015 році в Законі України «Про Національний банк України» закріплено другу (після підтримки цінової стабільності) за важливістю функцію Національного банку - сприяння фінансовій стабільності [36]. Тобто, регулятор отримав мандат на розроблення та проведення макропруденційних заходів в Україні. Загальна Стратегія Національного банку закладає основу для запровадження системної макропруденційної політики в Україні, необхідної для запобігання накопиченню й реалізації системних ризиків у фінансовому секторі. Виконання Національним банком ключових стратегічних активностей у довгостроковій перспективі сприятиме посиленню довіри до банків, підтримці стабільного економічного зростання, стійкості до негативних шоків та криз [45].

У відповідності до стану розвитку та національних особливостей фінансового сектору макропруденційна політика в першу чергу реалізується за допомогою інструментів капіталу (рис. 3.7).

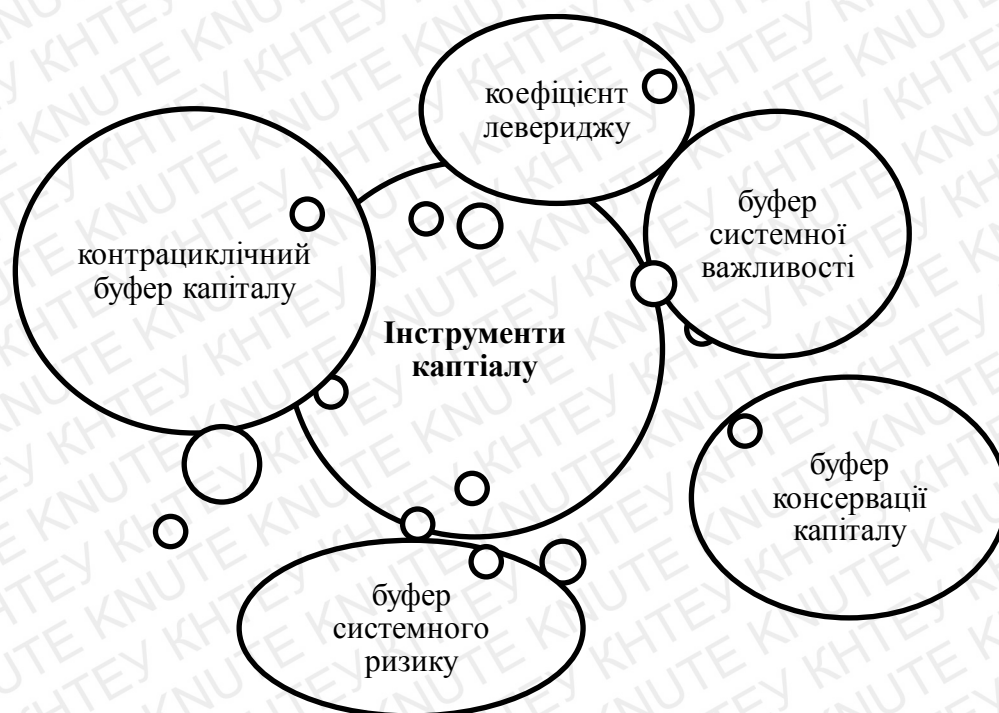

Рис. 3.7 Макропруденційні інструменти капіталу в Україні [44]

Контрациклічний буфер капіталу (countercyclical capital buffer, CCB) встановлює вищі вимоги до капіталу (буфера) у період кредитної експансії. При виникненні системних ризиків використання інструменту підвищить

стійкість банківської системи, захистить її від потенційних утрат. Залежно від фази економічного циклу може коливатися від 0% до 2.5%.

Буфер системної важливості (buffer for systemically important banks) дозволяє мінімізувати настання кризових явищ та обмежує масштаб їх наслідків для фінансового сектору. Установлюється залежно від категорії системної важливості банку від 1% до 2%.

Буфер системного ризику (systemic risk buffer, SRB) формує додатковий запас капіталу для зниження вразливості до довготермінових структурних системних ризиків.

Мета буфера консервації капіталу (capital conservation buffer, CCB) – створення запасу «міцності» в нестресовий період понад мінімальні обов'язкові вимоги для покриття можливих збитків та недопущення порушення достатності капіталу в майбутньому. Активація передбачена у 2020 році, буфер становитиме 0.625% з поетапним збільшенням до 2.5% до початку 2023 року.

Коефіцієнт левериджу (leverage ratio) - відношення капіталу першого рівня до всіх активів, незважених на ризик. Підтримання коефіцієнта на необхідному рівні дає змогу обмежувати нарощення банками активних операцій за рахунок залучених коштів. Планується запровадження у майбутньому, мінімальний рівень не визначено [53].

У рамках Угоди про асоціацію з ЄС Україна взяла на себе зобов'язання привести у відповідність до європейського законодавства положень щодо капіталу (пакет CRR/CRD IV), яке базується на рекомендаціях Базель III [53]. Національний банк України запроваджує новий інструмент капіталізації банків з умовами конверсії або списання [14] - перший крок у реформуванні вимог до капіталу, запровадження якого заплановано на 2020 рік. Основною характеристикою інструменту є здатність поглинати збитки банку ("loss absorption mechanism") через конверсію або списання зобов'язань за таким інструментом за рахунок коштів інвесторів, а не за рахунок коштів інших кредиторів та держави [24, с.165-168].

Інструмент наразі включатиметься до капіталу 1 рівня (основного капіталу) банку та після запровадження нових вимог до структури капіталу – до додаткового капіталу 1 рівня. Для включення інструменту до капіталу банк отримує дозвіл Національного банку (рис. 3.8).

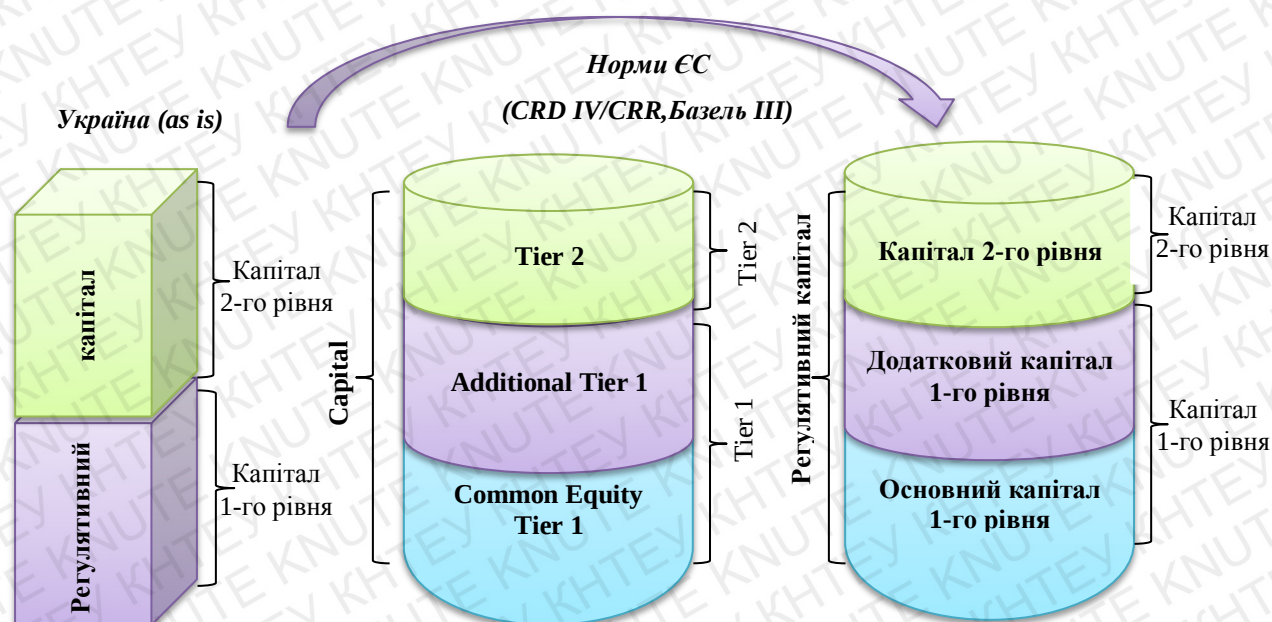

Рис. 3.8 Включення інструменту до капіталу*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [14]

Конверсію або списання зобов'язань за інструментом банк здійснює у разі настання тригерної події - зменшення рівня достатності основного капіталу банку (без врахування інструменту) нижче 6,25%. Для здійснення конверсії кошти за інструментом спрямовуються на придбання простих акцій банку, що дозволить збільшити розмір статутного капіталу банку. У разі списання зобов'язань за інструментом банк отримає дохід, який покриє поточні збитки від його діяльності. Новий інструмент є довгостроковим - строк залучення коштів не менше ніж 50 років (амортизація протягом 15 років до кінцевого строку погашення).

Робоча група Національного банку України із запровадження показників ліквідності у рамках ралізації Стратегії макропруденційної політики та відповідно до Базеля III розпочала розробку нового показника ліквідності для банків NSFR (net stable funding ratio) – коефіцієнт чистого стабільного фінансування (рис. 3.9). Мета нормативу – спонукати банки до

збалансованої за строками структури активів та пасивів, обмежити довгострокове кредитування за рахунок виключно короткого фондування. Запровадження нормативу NSFR очікується у 2020 році.

Рис. 3.9 Розрахунок нормативу NSFR*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [58]

Наступним кроком до реалізації Стратегії банківського нагляду є затвердження Методичних рекомендацій щодо організації корпоративного управління в банках України, які відповідають рекомендаціям Базельського комітету. У документі містяться рекомендації щодо відповідальності, функцій, складу та порядку роботи ради банку, її колективної придатності, формування, складу, повноважень і порядку роботи комітетів ради банку, їх ролі в забезпеченні ефективного функціонування системи внутрішнього контролю в банку.

Переходом від формалістичного до ризик-орієнтованого підходу в питаннях ліцензування є ухвалення принципово нового Положення про ліцензування банків, де визначено інструменти для аналізу при здійсненні погоджувальних процедур (перебудова показників оцінки ділової репутації та фінансового стану стейкхолдерів). Також запровадження нових стандартів Положення про організацію системи управління ризиками в банках України

та банківських групах. Документ передбачає більшу долученість ради банку в своїй наглядовій функції до створення потужної культури управління ризиками, здійснення моніторингу відповідності профілю ризику, контролю за дотриманням загальних принципів управління ризиками [25, с.165-168].

До проміжних цілей Стратегії банківського нагляду відноситься законодавче закріплення проведення камеральних перевірок банків на безвиїзному рівні з окремих питань діяльності банків або здійснених банком операцій. При цьому інтенсивність нагляду за банківською установою, зокрема, виїзного нагляду в формі інспекційних перевірок, залежатиме від величини та ризиків за певними критеріями.

Стрімкий розвиток інформаційних систем вимагає від наглядових органів переорієнтацію Стратегії банківського нагляду завдяки адаптації підходів регулювання та оцінки ризиків до набору технологій FinTech. Здебільшого для автоматизованого та алгоритмізованого нагляду існуючих фінансових продуктів та установ використовують SupTech/RegTech. До переваг розробки належить унеможливлення шахрайства шляхом проведення певних реєстрів та процесів на технології розподіленого реєстру, скорочення часу, стандартизація та спрощення звітування подання звітності, оптимізація системи контролю над виконанням нормативних вимог, швидкість обробки інформації регулятором [45].

Новостворений Департамент аналітики та наглядових технологій розробляє комплексну стратегію проекту щодо впровадження SupTech/RegTech, який наразі працює у пілотному режимі.

Побудова процесу банківського нагляду базувалася на оцінці дотримання банками встановлених регулятором вимог – так званий «Compliance-based approach», проте після обрання стратегії комплексного ризик-орієнтованого нагляду за банками запроваджено «Risk-based approach» шляхом використання нового наглядового інструменту – оцінки банку за методологією SREP (Supervisory Review and Evaluation Process) (рис. 3.10).

Процес оцінки банків (SREP) є безперервним, здійснюється одночасно за всіма банками шляхом оцінки ризиків та якості управління ними на підставі аналізу наявних тенденцій у діяльності банків, зокрема з порівнянням ключових показників діяльності банку з "peer group" подібних банків. [60].

Рис. 3.10 Характеристика наглядової оцінки SREP [1;7]

Відповідальним підрозділом за проведення оцінки банків (SREP) є Департамент банківського нагляду.

За результатами моніторингу діяльності банків за методологією SREP визначається:

1. потреба в заходах раннього втручання;
2. життєздатність банку на наступні 12 місяців та стійкість стратегії – на 3 роки;
3. достатність капіталу та ліквідності для покриття ризиків;
4. потреба в проведенні інспектування [7].

Наглядовий процес SREP починається з розподілу банків за категоріями, з урахуванням їх розміру в банківській системі, структури та складності операцій (рис. 3.11), що впливає на частоту проведення моніторингу та на розподіл наглядових ресурсів.

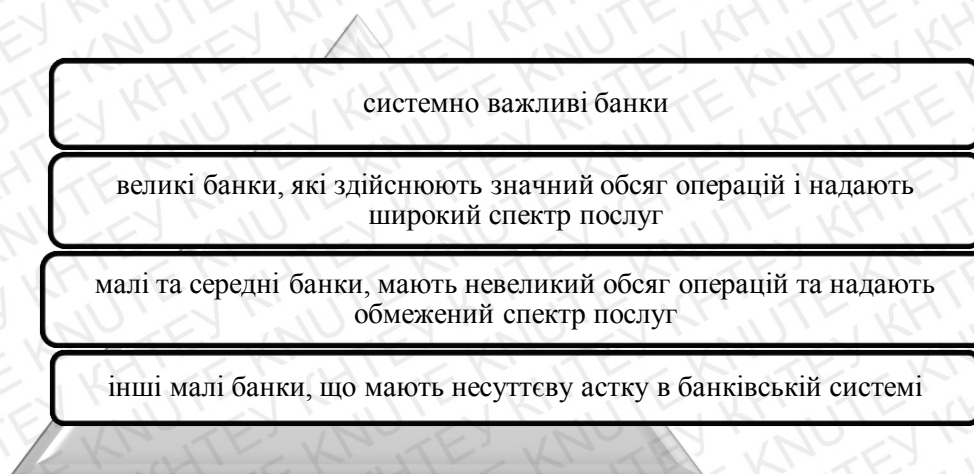

Рис. 3.11 Розподіл банків за категоріями [1; 61]

Загальна оцінка банків за методологією «Risk-based approach» в рамках SREP:

- визначає рівень загрози для життєздатності банку та необхідність реалізації наглядових дій, зважаючи на ризики в діяльності;
- ґрунтується на результатах оцінки 4-х елементів, без застосування «автоматичного» підрахунку (рис. 3.12);
- оцінка здійснюється на основі професійного судження;
- впливає на стратегію нагляду за банком та розподіл наглядових ресурсів.

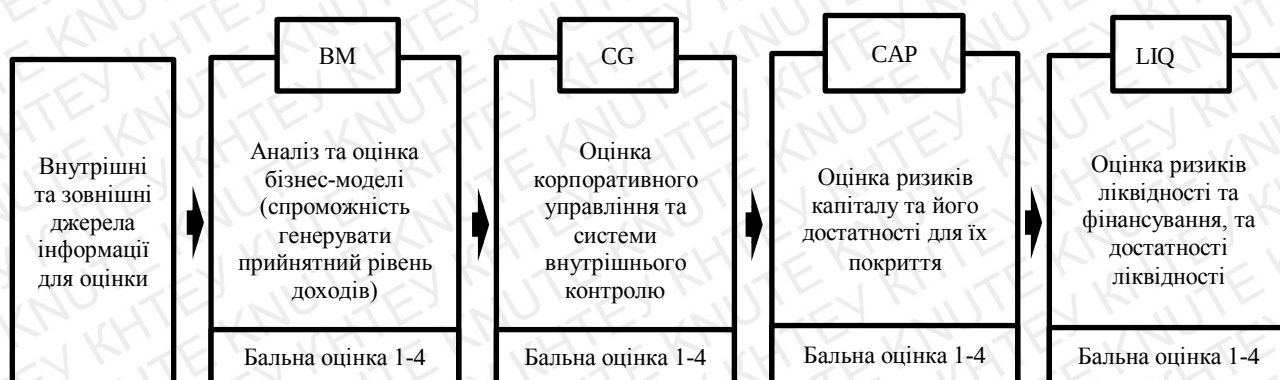

Рис. 3.12 Елементи оцінки банку на основі методології SREP*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [7]

Першим об'єктом дослідження є аналіз та оцінка бізнес-моделі, яка дає можливість зробити висновок щодо її життєздатності та стійкості, обґрунтувати судження, надати рекомендації, виявити слабкі місця щодо

визначених банком напрямів розміщення коштів та джерел фінансування згідно з стратегією розвитку банку.

Аналіз бізнес-моделі надає глибоке розуміння бізнесу банку, дозволяє оцінити ефективність функціонування банку на перспективній основі:

- спроможність протягом наступних 12 місяців генерувати прийнятний рівень доходів;
- здатність отримувати достатній дохід протягом щонайменше наступних 3-х років згідно із затвердженою стратегією банку та бізнес-планом.

У банківській системі України визначено п'ять видів бізнес-моделей банків (рис. 3.13). Універсальна бізнес-модель характеризується суттєвими частками в активах та зобов'язаннях банку операцій з юридичними, фізичними особами, іншими банками та небанківськими фінансовими установами.

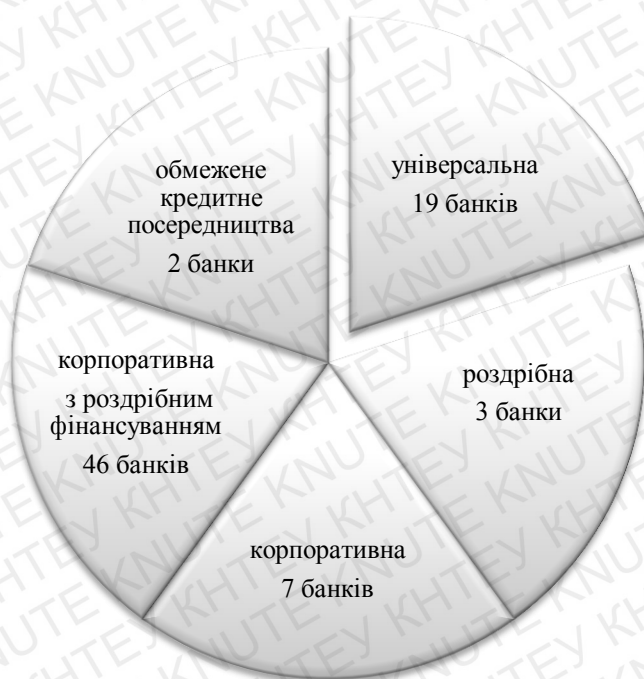

Рис. 3.13 Види бізнес-моделей банків в Україні*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел (дод.М; дод.Н).

Основою активів та зобов'язань займають операції з фізичними особами у роздрібній моделі банків.

Корпоративна форма здійснення банківської діяльності визначається домінуванням в активах кредитів юридичним особам, а у зобов'язаннях превалюють кошти, залучені від юридичних осіб.

Корпоративна з роздрібним фінансуванням – це бізнес-модель банків, у якій найбільшу питому вагу в активах займають кредити, надані юридичним особам, у зобов'язаннях переважають кошти, залучені від фізичних осіб.

Кредити надані юридичним та фізичним особам складають менше 30 відсотків або активні операції профінансовано власними коштами в моделі ведення банківського бізнесу - обмежене кредитне посередництво (дод.М.; дод.Н).

Оцінка бізнес-моделі банку здійснюється на основі системи маркерів і бальних оцінок прогностичних показників та реалістичності припущень щодо майбутнього бізнес-середовища (рис. 3.14).

Рис. 3.14 Алгоритм оцінки оцінки SREP-BMA*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [1; 7]

На першому етапі оцінки SREP-BMA банк заповняє шаблон, де проводиться автоматична перевірка повноти та достовірності даних: баланс, норматив обов'язкового резервування, рівень високоліквідних активів, структура кредитного портфелю. Фактичні дані зіставляються із інформацією статистичної звітності.

На другому етапі моделюється відповідно до макроекономічних прогнозів показники банку.

На третьому етапі здійснюється порівняння змодельованих даних та виявлення правдоподібності припущень.

На четвертому етапі у разі відсутності коментарів щодо результатів оцінки коригується прогноз.

На п'ятому етапі визначається бальна оцінка та складається висновок щодо життєздатності та стійкості бізнес-моделі банків.

Оцінка бізнес-моделі банку визначається експертно окремо за кількісними та якісними показниками з урахуванням додаткових факторів впливу (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Методика визначення оцінки бізнес-моделі банку [1; 7]

№	Показник	Вага показника
Групи кількісних показників		
1	Прибутковість / ризики	0,60
2	Концентрації	0,30
3	Конкурентоспроможність та ефективність витрат	0,10
Якісні показники		
1	Показник досягнення планових показників	0,25
2	Показник реалістичності прогнозів щодо розвитку	0,20
3	Показник репутації банку та якості менеджменту банку	0,15
4	Показник дотримання пруденційних вимог	0,15
5	Показник оцінки ризику операцій з пов'язаними особами	0,25

Наступним елементом проведення оцінки банків за методологією SREP є оцінка рівня організації корпоративного управління та внутрішнього контролю, яка включає в себе культуру прийняття ризику, організаційну структуру та функціонування органів управління, політики та практики винагород, ризику AML.

Достатність капіталу та ліквідності визначається для покриття ризиків та розробки заходів, необхідних для їх врегулювання.

Використання матриці (табл. 3.4) задає діапазон оцінки бізнес-моделі банку та дозволяє як погіршити, так і покращити оцінку бізнес моделі банку. Отримання комбінації в межах оцінки 3-4 свідчить про недостатнє врахування кількісних або якісних показників та вказує на необхідність детального аналізу з метою виявлення причин отриманої комбінації.

Таблиця 3.4

Методика формування оцінки бізнес-моделі банку [1; 7]

Бальна оцінка життєздатності та стійкості бізнес моделі за якісними показниками					
Бальна оцінка		1	2	3	4
життєздатності та стійкості бізнес моделі за кількісними показниками	1	1	1-2	2-3	3-4
	2	1-2	2	2-3	3-4
	3	2-3	2-3	3	3-4
	4	3-4	3-4	3-4	5

Додаткові фактори впливу на оцінку бізнес-моделі - це експертні коригування, на основі даних звіту аудиторів, інформації відділу фінансового моніторингу, факти скарг клієнтів та їх суттєвий відтік протягом останніх трьох місяців, подання недостовірної інформації до Національного банку за останні 12 місяців тощо. Після урахування додаткових факторів впливу фінальна оцінка може приймати граничні значення діапазону, визначеного матрицею, або погіршуватися на “1” у разі співпадіння кількісної та якісної оцінки.

Оцінка банків (SREP) проводиться щорічно на 1 січня та встановлюється в межах від 1 до 4 балів та «F», де 1 – ризик низький, 4 – ризик високий, «F» - безпосередній ризик для життєздатності банку, є обґрунтовані підстави для віднесення банку до категорії проблемних, неплатоспроможних або його ліквідації, або на дату оцінки банк віднесено до категорії проблемних [61].

Висновки оцінки банків надаються Комітету з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем з пропозиціями щодо подальшої стратегії нагляду за банком.

За підсумковими балами SREP-аналізу складається Звіт, в якому висвітлюються ризики банку, оцінка якості управління ризиками, результати аналізу бізнес-моделі банку, оцінка достатності капіталу та ліквідності для покриття ризиків банку, оцінка рівня організації корпоративного управління та внутрішнього контролю банку, стратегія нагляду за банком та потреба в заходах раннього втручання, життєздатність банку на наступні 12 місяців, стійкість стратегії – на 3 роки [60].

Національний банк України відправляє до банку лист з інформацією про загальну оцінку SREP та зазначає рекомендації щодо поліпшення діяльності банку.

Так, наприклад, у 2019 році вперше проводив оцінку банків у рамках SREP серед 40 середніх та невеликих фінансових установ. За результатами перевірки у понад 20 банків оцінки виявилися незадовільними, що пояснюється відсутністю стратегії розвитку, а, отже, нежиттєздатність бізнес моделі.

Ефект від запровадження оцінки банків SREP [11, с.722-726]:

- забезпечено консолідацію дій всіх підрозділів пруденційного блоку для визначення єдиної стратегії нагляду за банками;
- застосовано принцип пропорційності у визначенні обсягу, періодичності та застосуванні наглядових дій щодо банків залежно від рівня їх ризиків та системного впливу;
- проведено оцінку банків України з урахуванням підходів, які використовуються в країнах Європейського Союзу, що створює можливість порівнювати українські банки із банками інших країн, з точки зору їх життєздатності;
- посилено наглядове реагування на ранніх стадіях ідентифікації ризиків банку.

Отже, важливою передумовою досягнення стратегічних цілей Національного банку є відсутність суттєвих шоків у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Реалізація цих ризиків ставить під загрозу спроможність Національного банку втілити в життя наглядові стратегічні цілі. Тому важливо закласти фундаментальні рішення на поточному етапі для окреслення плану дій на довгострокову перспективу.

Пропонуємо, відповідно до Стратегії розвитку фінансового сектору до 2025 року реформувати регулювання та нагляд шляхом:

- підвищення інституційної спроможності регуляторів;
- гармонізації регулятивних вимог з актами ЄС та поліпшення рівня міжнародного співробітництва у сфері банківського нагляду;
- удосконалення регулювання та нагляду на основі пропорційного ризик-орієнтованого підходу;
- орієнтації наглядового процесу на аналіз стійкості та оцінки SREP;
- створення ефективних механізмів виведення з ринку неплатоспроможних банків;
- діджиталізацію нагляду за банками [45].

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Попередження дестабілізаційних процесів, виявлення дисбалансів на ранніх стадіях, мінімізація впливу кризових явищ та пом'якшення їх впливу на економіку є найважливішими завданнями наглядових органів у банківській сфері. Тому результатами дослідження випускної кваліфікаційної роботи можна зробити висновки:

1. Розглянувши наукові підходи до визначення «банківське регулювання» та «банківський нагляд», визначено не варто розмежовувати ці поняття, адже їх характерні риси ототожені та означають систему впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення стабільності банківської системи.

2. Ретроперспективне дослідження зміни інституційно-правових основ відповідно до міжнародних стандартів та вимог зумовило обрання вектору організації банківського нагляду за ризик-орієнтованим підходом. Реалізація наглядових функцій буде зосереджена на переважно якісній оцінці фінансового стану банків; прогнозуванні, діагностиці та мінімізації ризиків ризиків на ранніх стадіях.

3. Реалізації стратегії банку буде ефективніша при здійсненні усіх видів нагляду. Агресивна політика регулятора щодо скорочення кількості банків склала 52%, банкопад у 2015р. ліквідував 46 банків, а у 2016р. – 21 банк, це найбільші показники у період гострої кризової ситуації.

4. Реалізації стратегії банку буде ефективніша при здійсненні усіх видів нагляду. У рамках вступного нагляду виявлено, що кількість банків, які отримали ліцензію за останні 3 роки 12 банків, а відкликаних ліцензій найбільше у 2015р. у зв'язку з зверненням власників банку, реорганізацією, зміною назви банку тощо.

5. Для відповідності показників банку чинному законодавству регулятор надає рекомендації щодо коригування регулятивного капіталу – фінансові установи за досліджуваний період усе більше дотримуються цього

показника – зменшення вимог на 61,6 млрд.грн. Протягом 2016-2017рр. питома вага документів на збільшення статутного капіталу збільшилася – 60,3% та 76,6%. Погодження керівників банку здійснюється щодо вимог до бездоганної ділової репутації, належного виконання посадових наглядових обов’язків непогдженно у 2017р. 5,8% та у 2018р. 4,3% керівників.

6. Пріоритетом Національного банку є здійснення планових та позапланових інспектувань, яке за 2014-2018рр. має тенденцію до скорочення - менше на 210 одиниць. Незважаючи на це, Національний банк застосовує заходи впливу до банківських установ, які не відповідають вимогам регулятора: направлені письмові застереження за 2015-2018рр. скорочення на 60 одиниць, письмові угоди лише у 2016р. має найбільший показник 12 шт.; обмеження видів діяльності коливається в межах 2-7 одиниць; адміністративні стягування застосовані до 24 банків у 2017р. , найменше – 9 одиниць.

7. За результатами стійкості банків на основі стрес-тестування та перевірки якост активів. Діагностика фінансових установ визначає потребу в збільшенні запасу міцності капіталу за базовим та несприятливим сценарієм.

8. Банківські установи України дотримуються виконання нормативних вимог НБУ, окрім показника Н9-нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов’язаними з банком особами.

9. Стратегія Національного банку визначила дотримання курсу імплементації системи SREP, яка дозволить гнучко та виважено підходити до регулювання, виходячи з економічної доцільності та суспільної необхідності.

За дослідженням випускної кваліфікаційної роботи у межах банківської системи можна сформулювати пропозиції до системи банківського нагляду. Вагаємо, що відновлення довіри до банківської системи України, лежить в площині достатньо значного посилення капіталу вітчизняних банків, як основного елементу забезпечення їх фінансової стійкості особливо у стресових ситуаціях. Тому аналіз потреби банків у докапіталізації, що є однією з вимог міжнародних наглядових організацій. Варто звернути увагу

на те, що для ефективної реалізації механізму державного регулювання системи банківського нагляду необхідно підтримувати капітал банку на рівні вищому за мінімально встановлений. Таке перевищення повинно варіювати залежно від величин активів і ступеня ризиковості банківської установи.

Наступним кроком є перезавантаження фінансового сектору шляхом скасування всіх обумовлених кризою грошово-кредитних та валютних обмежень, а також посилення правового регулювання реєстрації та ліцензування банків.

Важливим питанням залишається походження грошей, за рахунок яких відбувається наповнення статутного капіталу та набуття істотної участі в ньому. Необхідно прийняти закон про нульове декларування, який дозволив би резидентам України декларувати все наявне майно, а з того, що придбано з непідтверджених джерел – сплатити податок, після чого майно легалізується.

Реформування методів та інструментів банківського нагляду згідно зі сучасними викликами та стандартами міжнародної практики передбачає такі положення:

- переорієнтація банківського нагляду на засоби превентивного контролю та раннє попередження проблем з врахуванням повного комплексу притаманних банкам ризиків;
- підвищення вимог до рівня корпоративного управління в банках;
- посилення контролю за наявністю в банках та банківських групах положень, практик і процедур, спрямованих на протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом;
- розширення обсягу міжнародного співробітництва у сфері банківського нагляду;
- підвищення якості аудиторських послуг - прозорість інформації.

Зазначені заходи повинні стати вагомим кроком у забезпеченні стійкості та надійності банківського сектору є запорукою успішної економіки країни у довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз бізнес-моделей банків у рамках Supervisory review and evaluation process (SREP) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=69900832>
2. Банківський нагляд: [навч. посіб.] / В.І. Міщенко, А.П. Яценюк, В.В. Коваленко, О.Г. Коренева. – Київ : Знання, 2004. – 406 с.
3. Бус О.Б. Особливості організації банківського нагляду, контролю та регулювання в зарубіжних країнах / О.Б. Бус // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.2. – С. 163-172.
4. Бус О. Б. Розвиток банківського нагляду в Україні : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.08 / О. Б. Бус. – Київ, 2013. – 23 с.
5. Банківський нагляд: підручник / Скаско О.І., Смовженко Т.С., Могильницька М.П. та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. К., 2011. 432 с.
6. Вовк В Сучасні тенденції організації банківського нагляду в контексті запровадження ризик-орієнтованого підходу / В. Вовк, А. Мовчан // проблеми та перспективи економіки та управління. - 2019. - №1(17). – С.173-181.
7. Впровадження нового наглядового процесу SREP CAMELSO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=80321367>
8. Данік Н.В. Організація банківського нагляду в Україні відповідно до європейських стандартів / Н.В. Данік // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017р. - №17. – С.927-930.
9. Джолос А.В. Публічна система рейтингової оцінки банків України: призначення та інформаційна модель / А.В. Джолос, Т.Г. Савченко // Економіка і суспільство. – 2017р. - №13. – С. 1347-1351.
10. Ганзюк С.М. Практика здійснення дистанційного нагляду НБУ за діяльністю банків в Україні / Економіка і суспільство // С.М. Ганзюк, Н.С. Голубева, Г.Г. Бяла. – 2018. – С.705-711.

11. Гладинець Н.Ю. Проблеми і перспективи розвитку банківського нагляду в Україні / Н.Ю. Гладинець, М.М. Густей // Економіка і суспільство. – 2016р. – №7. – С. 722-726.
12. Гойванюк М.П. Моделі побудови системи банківського регулювання та нагляду / М.П. Гойванюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. - №7. – С.186-190.
13. Грушко В.І. Банківський нагляд : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / В.І. Грушко, С.М. Лаптев, О.С. Любунь, К.Є. Раєвський. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 264 с.
14. Запровадження капітального інструменту з умовами списання/конверсії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=80321365>
15. Звітність АТ «ОТП Банк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.otpbank.com.ua/about/informations/annual-reports/>
16. Інспекційні перевірки банків за системою CAMELSO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83337602>
17. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків: Постанова Правління НБУ від 28.08.2001 № 368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>
18. Кількість банків в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/>
19. Колодізев О.М. Підвищення рівня капіталізації вітчизняної банківської системи: хронологія змін, вимог та формування прогнозів на прикладі банків з іноземним капіталом / О.М. Колодізев // Глобальні та національні проблеми економіки. - 2016. - №13. – С.511-516.
20. Комплексна програма розвитку фінансового сектора України до 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43352266>

21. Костенко В.В. Ретроперспектива становлення та розвитку банківського нагляду в Україні / В.В. Костенко // Економіка та держава. – 2014. - №10. – С. 80-84.
22. Костенко В.В. Теоретичні аспекти банківського нагляду в Україні: сутність та його види / В.В. Костенко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. - №7. – С. 704-708.
23. Лещенко В.В. Організація системи банківського нагляду: структура, моделі, проблеми регулювання / В.В. Лещенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. - №6. – С. 132-136.
24. Макаренко Ю.П. Сучасний стан та шляхи удосконалення банківського регулювання та нагляду / Ю.П.Макаренко, А.В.Тригуб // Економічна наука. – 2017. - №12. – С.62-67.
25. Мізіна І.В. Банківське регулювання та нагляд в умовах фінансової кризи / І.В. Мізіна // Прикарпатський юридичний вісник. – 2016р. - № 1 (10). – С.165-168.
26. Могильницька М.П. Правові та організаційні проблеми нагляду за діяльністю банківських груп / М.П. Могильницька, Х.Б. Воробець // Фінансовий простір. – 2015. - №2 (18). – С. 87-92.
27. Науменкова С. Ефективність пруденційного банківського нагляду: особливості методичних підходів / С. Науменкова, К. Цицик // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2015. - №10(175). – С.46-54.
28. Національний банк оприлюднив підхід до стрес-тестування банків у 2019 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=89024933&cat_id=55838
29. Осадчик І.А. Роль банківського нагляду в реструктуризаційних процесах / І.А.Осадчий // Фінансовий простір. – 2014. - №14 (16). – С.194-199.
30. Павлюк О.О. Еволюція банківського нагляду в Україні / О.О. Павлюк // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2018. - №3 (14). – С. 31-38.

31. Панасейко І.М. Банківський нагляд як інструмент забезпечення стабільності банківської системи України / І.М. Панасейко, М.О. Губа / Глобальні та національні проблеми економіки. – 2018р. - №23. – С.518-522.
32. Порядок визначення та затвердження рейтингової оцінки банку за рейтинговою системою CAMELSO // Рішення Правління Національного банку України від 01.11.2016 р. №393-рш (зі змінами внесеними Рішеннями Правління Національного банку України від 30.01.2018 №52-рш та від 14.08.2018 №550-рш)
33. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу: Постанова .Національного банку України від 17.08.2012 № 346 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12#n108>
34. Про затвердження Положення про здійснення Національним банком України безвиїзного банківського нагляду: Постанова .Національного банку України від 06.12.2018 № 135 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v0135500-18>
35. Про затвердження Положення про організацію проведення інспекційних перевірок: Постанова .Національного банку України від 17.07.2001 №276 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-01/ed20181215>
36. Про Національний банк: Закон України від 1999 року №29 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
37. Про порядок визначення системно важливих банків: Положення Національного банку України від 25.12.2014 № 863 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0863500-14#n11>
38. Річний звіт Національного банку України за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=17568764>

39. Річний звіт Національного банку України за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=31669311>
40. Річний звіт Національного банку України за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=49064031>
41. Річний звіт Національного банку України за 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71165707>
42. Річний звіт Національного банку України за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71165707>
43. Рух до ЄС та НАТО в Конституції: що це означає для України? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://neweurope.org.ua/analytics/en-ruh-do-yes-ta-nato-v-konstytutsiyi-shho-tse-oznachaye-dlya-ukrayiny/>
44. Стратегія макропруденційної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83019081>
45. Стратегія Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/file/download?file=NBU%20Strategy_ukr.pdf
46. Стрес-тестування банків як інструмент банківського нагляду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=69839216>
47. Стрес-тестування банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=84880329>
48. Устинова І. П. Міжнародні практики організації банківської системи як моделі для реформування банківського нагляду в Україні / І. П. Устинова, Ю. І. Полторацька // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2017. - № 1. - С. 86-91.

49. Хаб'юк Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету: [монографія] / О. Хаб'юк. – Івано-Франківськ – Снятин: ОІППО; ПрутПринт, 2008. – 260с.
50. Шинкар М. Базельські рекомендації в контексті підвищення стабільності функціонування банківської системи як правові заходи попередження банкрутства банківських установ / М. Шинкар // Фінансове право. – 2017. - №7. – С.104-108.
51. Щуревич О.І. Система банківського регулювання та нагляду в умовах відкритої економіки України : канд. екон. наук. : 08.00.08 / Андрущак Євгенія Михайлівна. – Львів, 2017. – 250 с.
52. Basel II: Revised international capital framework [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bis.org/publ/bcbsca.htm>
53. Basel III: international regulatory framework for banks [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bis.org/bcbs/basel3.htm>
54. Core Principles for Effective Banking Supervision [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bis.org/publ/bcbs213.pdf>
55. Draghi M., F. Giavazzi, R. Merton Transparency, risk management and international financial fragility – Geneva; International Center for Monetary and Banking Studies and London: Centre for Economic Policy Research. – 2004. – 69p.
56. Gablers Bank – Lexicon [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wirtschaftslexikon.gabler.de/definition/investment-banking-39927>
57. MONEYVAL [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.coe.int/en/web/moneyval/-/moneyval-publishes-follow-up-report-on-ukraine>
58. Net Stable Funding Ratio (NSFR) - Executive Summary Supervision [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bis.org/fsi/fsisummaries/nsfr.htm>
59. Sinki J. Bank Financial Management in the Financial-services Industry / J. Sinki // Prentice Hall. – 2015. –173-178 p.

60. SSM SREP Methodology Booklet [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.srep_methodology_booklet_2018~b0e30ced94.en.pdf

61. The Supervisory Review and Evaluation Process [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=89024933&cat_id=55838

62. Ukraine Economy – GDP, Inflation, CPI and Interest Rate [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.focus-economics.com/countries/ukraine>

ДОДАТКИ

Додаток А

Основні принципи банківського нагляду*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [54]

Додаток Б

Терміни запровадження Базеля III в країнах-членах Базельського комітету*

Показник	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	2019 р.
Базовий капітал першого рівня/RWA, %	3,5	4,0	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
Буферний капітал/RWA, %			0,625	1,25	1,875	2,5	2,5
Контрциклічний капітал, %				0,625	1,25	1,875	2,5
Акціонерний капітал + буфер, %	3,5	4,0	4,5	5,125	5,75	6,375	7,0
Коефіцієнт достатності капіталу, %	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
Достатність капіталу + буфер, %	8,0	8,0	8,0	8,625	9,25	9,875	10,5
Фінансовий буфер	Початок періоду спостереження	Тестування на рівну 3%, банки повинні розкривати інформацію з 01.01.2015		Коригування	Уточнення даних		
Норматив короткострокової ліквідності	Початок періоду спостережень		Запровадження мінімального стандарту				
Показник чистого стабільного фінансування		Початок періоду спостережень				Запровадження мінімального стандарту	

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [53]

Порівняльні вимоги Базеля II та Базеля III*

Капітал	Базель II	Базель III
Статутний фонд (звичайний акціонерний капітал):		
мінімальний	2,0	4,5
буферний	-	2,5
Капітал	Базель II	Базель III
потрібний	-	7,0
Капітал першого рівня:		
мінімальний	4,0	6,0
потрібний	-	8,5
Загальний капітал:		
мінімальний	8,0	8,0
потрібний	-	10,5

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [52; 53]

Впровадження вимог Базелем III на мікро-, мезо-, макрорівнях*

Рівні впливу	Посилення вимог до якості капіталу	Запровадження коефіцієнта левереджу	Реформування процесу гарантування вкладів
Банк	протидія шоківим впливам; ефективне управління ризиками; простота ведення бізнесу	покращення систем ризик-менеджменту; контроль ліквідності; розробка нових продуктів та послуг	стимулювання залученню депозитних коштів; зменшення панічних настроїв населення
Банківська система країни	прискорення процесів капіталізації; консолідація та монополізація; послаблення державного контролю	конкуренція за надійні джерела фінансування; послаблення ризиків ліквідності	загострення конкуренції на депозитному ринку; покращення якості ресурсної бази
Світова банківська система	збереження макроекономічної стабільності; забезпечення сталих темпів економічного зростання	зниження ризиків боргової кризи	підвищення довіри до банківської системи; стимулювання процесу заощадження; трансформація заощаджень в інвестиції

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [8, с.927-930]

Додаток Д

Визначення системно важливих банків в Україні за 2018 р., млн.грн.*

	Активи	Кошти клієнтів	Кошти, розміщені в банках	Кошти банків залучені	Кредити за видами економічної діяльності	Показник системної важливості, %
АТ «Приватбанк»	220017	180945	2178	2650	4591	14,34
АТ «Ощадбанк»	210099	144419	97	8309	44049	14,55
АТ «Укрексімбанк»	160303	83770	12150	6041	64490	12,79
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	55999	43729	11664	621	17579	5,59
АТ «Укргазбанк»	53681	46180	6521	885	15995	4,97
АТ «Сбербанк»	48355	18798	56	25470	31390	5,71
АТ «УкрСиббанк»	45367	36424	13868	13	7334	4,75
АТ «ПУМБ»	44552	33185	5561	1147	14583	4,03
АТ «Укрсоцбанк»	41800	26776	261	1761	12577	3,02
АТ «Альфа-банк»	38953	29153	138	1671	14508	3,10
АТ «Промінвестбанк»	34323	8874	798	8846	31816	3,59
АТ «Креді Агріколь Банк»	29895	25210	2603	391	8622	2,61
АТ «ОТП Банк»	24831	21802	2051	0	7190	2,16
АТ «Південний»	20674	12325	576	3468	4774	1,67
Разом по БС	1242851	849911	63442	88303	336461	100
Коефіцієнт (W_i), %	35	35	7,5	7,5	15	

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [42]

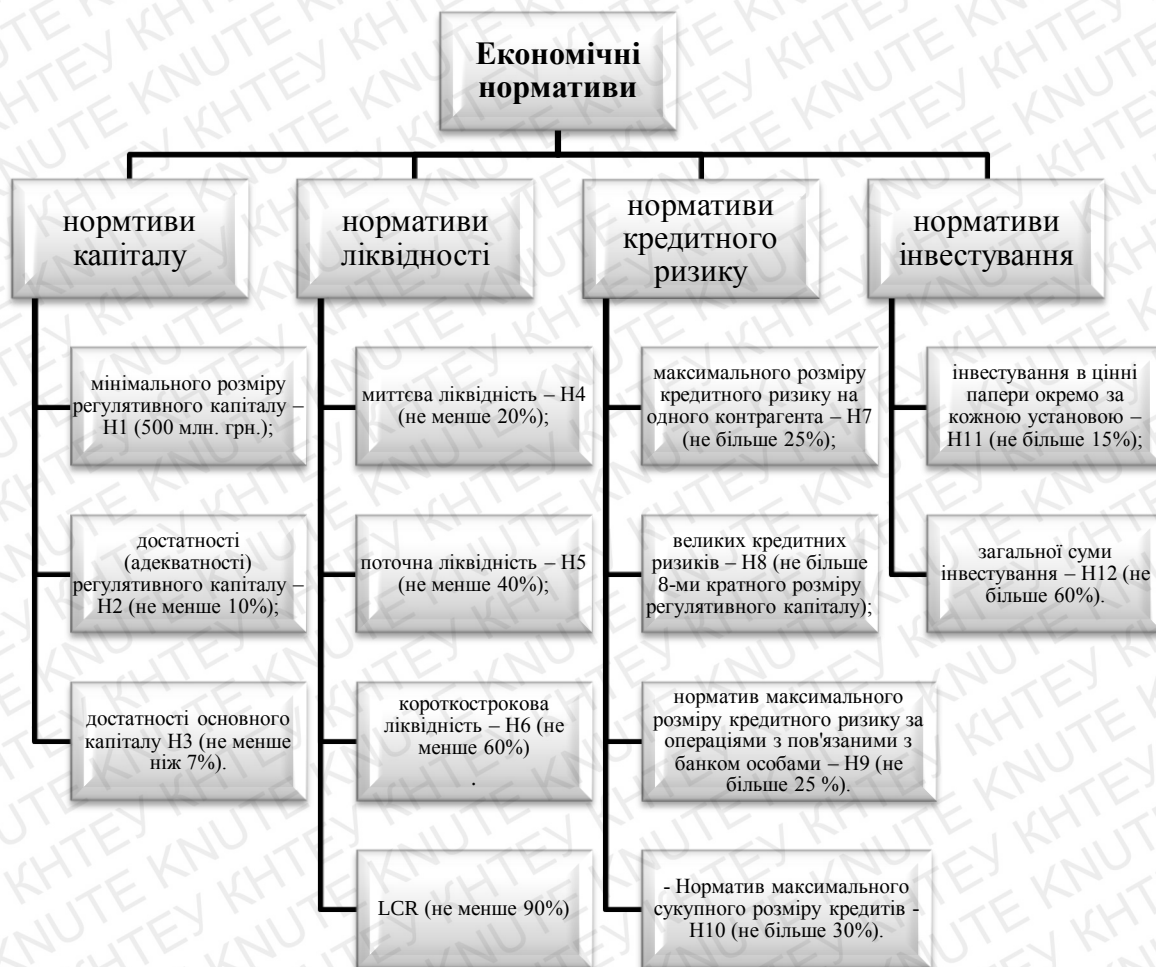

Кількість банків в Україні за 2014-2019рр. станом на 01.01, шт.*

Критерій	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Кількість діючих банків	180	163	117	96	82	77
з них з іноземним капіталом	49	51	41	38	38	37
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	19	19	17	17	18	23

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [38;39;40;41;42]

Загальнообов'язкові нормативи банків України*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [17]

Історія проведення стрес-тестування банків України*

	Стрес-тестування 2014	Стрес-тестування 2015-2016	Регулярна оцінка стійкості з 2018
Виконавці	9 аудиторських компаній	НБУ	Аудиторські компанії та НБУ
Вибірка банків	34 банки (79% активів)	60 банків (97% активів)	25 банків (94% активів)
Макроекономічні сценарії	- Базовий - Несприятливий	- Базовий	- Базовий - Несприятливий
Стрес-тестування великих боржників	Ні	Так	Так
Ризики	- Кредитний - Валютний	- Кредитний - Валютний	- Кредитний - Валютний - Процентний

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [46]

Результати стрес-тестування у 2018р.*

Н з/п	НКВ	Назва	Сума потреби (нестачі) у капіталі за результатами оцінки стійкості банку в поточному році				
			Усього, млн грн	Покриття потреби (нестачі) у капіталі шляхом виконання:			
				програми капіталізації до 01 квітня 2019 року		плану реструктуризації до 31 грудня 2019 року	
				усього, млн грн	з урахуванням здійснених банком заходів, млн грн	усього, млн грн	з урахуванням здійснених банком заходів, млн грн
1	96	А - Банк	0	0	0	0	0
2	272	Альфа-Банк	2 697	387	0	2 697	1 051
4	320	Банк Інвестицій та заощаджень	1 046	345	0	1 046	1 046
3	305	Восток	294	0	0	294	0
	42	ВТБ	7 451	3 283	неплато-спроможний	7 451	неплато-спроможний
7	142	Ідея Банк	0	0	0	0	0
5	270	Кредит Дніпро	2 846	739	0	2 846	2 078
8	171	Креді Агріколь Банк	0	0	0	0	0
9	88	Кредобанк	0	0	0	0	0
10	126	Мегабанк	2 688	840	611	2 688	2 266
11	296	ОТП Банк	0	0	0	0	0
12	6	Ощадбанк	6 209	0	0	6 209	1 558
13	106	Південний	2 281	33	0	2 281	169
14	46	Приватбанк	0	0	0	0	0
15	298	Прокредит	0	0	0	0	0
16	3	Промінвестбанк	946	24	0	946	599
17	115	ПУМБ	2 231	0	0	2 231	0
18	36	Райффайзен Банк Аваль	0	0	0	0	0
19	299	Сбербанк	1 631	0	0	1 631	0
20	62	Таскомбанк	0	0	0	0	0
21	274	Укргазбанк	0	0	0	0	0
22	2	Укрексімбанк	10 973	0	0	10 973	0
23	136	УкрСиббанк	0	0	0	0	0
24	242	Універсал	853	470	0	853	0

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [47]

Модель стрес-тестування банків у 2019 році*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [28]

Вихідні дані для кластеризації банків України на 01.01.2019р.*

Banks	Interbank funds to assets, %	Banks funds to liability, %	Corporate loan to assets, %	Loan of Clients to assets, %	Deposits corporate to liability, %	Deposits of clients to liability, %
PrivatBank	1,803	0,077	4,625	13,819	18,913	70,790
Oschadbank	4,586	3,194	2,924	4,098	19,223	47,454
Ukreximbank	9,548	1,222	83,659	1,220	30,813	17,099
UkrGasbank	7,648	8,601	45,110	6,171	44,836	21,491
Raiffeisen Bank	4,464	1,017	43,450	8,917	50,929	40,954
UrkSibbank	23,371	0,000	41,345	8,269	55,257	33,084
OTP Bank	7,578	0,456	48,162	18,416	54,681	40,785
Credit Agricol	18,663	0,021	61,237	11,811	69,279	23,499
Citi bank	22,728	0,399	29,092	0,207	98,725	0,001
Procreditbank	11,463	1,678	80,441	0,646	36,415	30,829
Alfa Bank	24,620	0,064	42,664	26,278	36,683	58,019
Sberbank	12,244	64,156	63,282	0,258	11,106	21,679
Ukrsotsbank	0,005	7,814	0,063	0,018	4,414	0,793
Prominvestbank	8,401	7,197	63,789	0,000	25,729	28,617
PUMB	11,207	1,604	50,192	23,240	52,830	39,756
Pivdennyi Bank	7,559	6,817	68,894	1,349	39,730	37,746
Tascombank	7,208	4,093	7,160	10,209	37,618	50,981
Credit Dnipro Bank	16,098	0,000	59,977	10,377	53,372	43,970
Alliance Bank	10,218	0,000	64,664	1,481	57,140	40,070
Altbank	11,991	1,289	20,439	0,249	46,822	49,356
Policombank	7,935	0,000	58,243	0,293	35,733	59,126
Bank "Familly"	4,336	6,593	13,008	0,407	29,670	3,352
Kredobank	5,832	13,707	33,365	23,853	40,450	39,053
Bank Lviv	8,839	0,000	53,449	4,089	30,138	47,752
OKCI Bank	12,589	0,000	40,603	3,191	29,526	61,003
A-Bank	8,663	0,025	2,446	70,403	14,908	78,056
Industrial Bank	17,158	0,100	42,984	1,104	54,502	43,227
MTB Bank	9,980	37,833	5,520	0,000	47,669	46,532
Poltava-Bank	3,094	0,000	39,106	2,278	53,383	42,210
Bank "Grant"	4,866	0,000	71,350	1,371	47,415	50,275
Megabank	5,091	0,620	64,726	6,562	39,648	43,787
SkyBank	3,257	0,000	27,395	5,364	31,068	51,133
BTA Bank	8,333	0,000	9,444	3,148	45,695	50,331
Asvio Bank	6,229	0,000	36,040	0,556	56,713	30,060
Idea Bank	4,282	16,667	0,737	77,854	21,285	71,429
Cominvestbank	0,789	0,000	51,577	1,893	40,933	56,098
Bank Ukrainian Capital	4,067	15,358	49,402	1,196	28,157	63,481
Pravex Bank	7,178	0,200	22,844	4,222	42,949	51,482

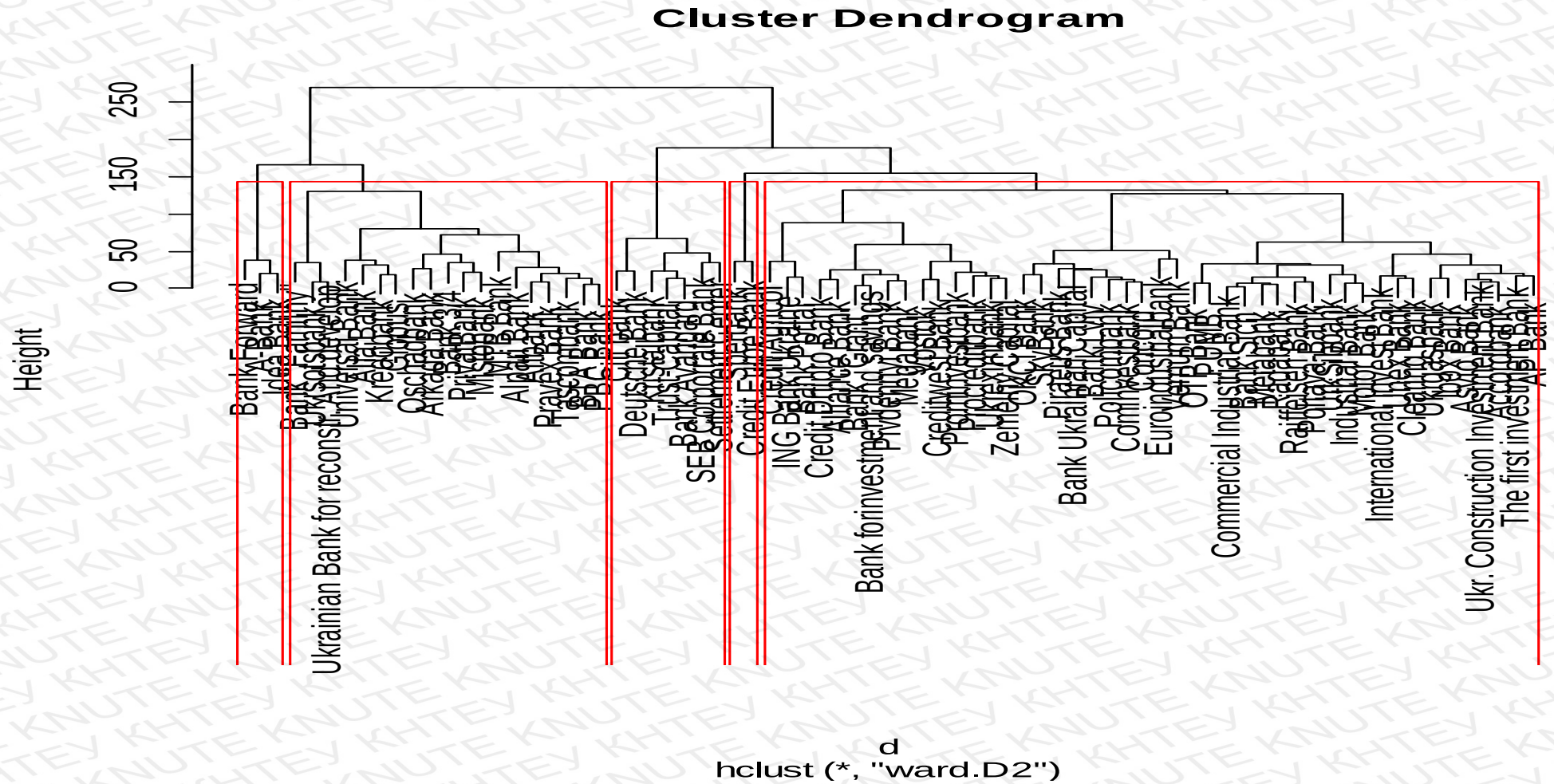
Закінчення дод.М

Arkada Bank	0,172	0,000	6,940	25,431	26,750	35,888
Metabank	2,886	0,000	49,686	4,517	52,863	45,420
Mistobank	0,682	15,435	15,962	4,161	16,409	67,262
Unex Bank	14,178	0,000	24,168	10,956	56,410	39,065
Commercial Industrial Bank	2,986	0,000	45,792	2,172	50,969	47,434
Ibox Bank	1,925	0,142	40,214	7,594	52,482	18,440
Universal Bank	11,147	0,160	13,892	45,507	34,929	57,566
Zemelny Capital	4,559	0,000	73,556	0,152	26,506	23,133
Piraeus Bank	12,070	13,970	47,952	1,390	38,758	41,345
Radabank	7,309	0,000	50,233	4,186	50,688	46,397
Clearing Bank	23,612	0,000	27,578	2,193	51,889	36,161
The first investment Bank	8,990	0,000	46,211	0,297	68,982	23,406
ING Bank Ukraine	2,594	0,015	77,909	4,338	81,246	0,000
Vostok	6,065	12,038	71,430	0,436	51,076	30,441
Trust-Capital	3,470	0,000	25,552	0,315	71,429	12,987
Ukrainian Bank for reconstr.and develop.	0,173	0,000	0,000	0,000	0,606	1,212
Bank for investment and savings	5,327	0,000	68,561	2,663	48,457	47,637
Bank Forward	1,448	0,000	3,301	56,862	0,807	94,620
Concord	4,319	0,000	49,712	2,879	33,690	54,679
Credit Eurpe Bank	35,476	71,061	53,371	0,000	24,357	1,688
Creditwest Bank	8,571	12,520	75,298	0,012	47,574	20,736
Ukr. Construction Investment Bank	7,328	0,000	40,302	3,772	65,162	32,017
Motor Bank	17,361	0,000	47,424	0,353	50,768	48,148
Globus	9,910	0,000	28,721	30,180	47,469	46,661
AP Bank	16,989	0,000	37,419	0,000	57,305	18,669
International Invest Bank	21,261	0,411	19,455	0,353	64,647	31,913
Accordbank	14,587	0,000	36,661	3,661	62,613	35,199
Bank 3/4	23,964	22,727	13,511	14,596	13,430	60,744
Euroindustrialbank	10,428	0,000	72,626	0,559	24,768	73,684
Deutsche Bank	21,313	0,000	52,515	0,000	99,144	0,000
SEB Corporrate Bank	21,102	22,341	25,775	0,000	76,187	0,334
Bank Sich	3,243	0,000	47,071	0,418	51,892	46,486
Alpari Bank	1,619	0,000	8,502	0,000	55,000	35,000
Bank Avangard	4,497	0,000	16,702	0,086	81,178	14,730
Settlement Center	0,000	19,643	0,000	0,000	64,286	0,000
Bank Portal	2,691	0,000	74,888	4,933	69,231	7,692
Kristalbank	10,411	0,000	21,114	5,645	77,930	31,777
PBC Bank	5,961	0,000	11,614	0,206	43,947	52,237
Vernum Bank	3,686	12,027	61,671	0,491	2,405	45,704

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [38;39;40;41;42]

Додаток Н

Ієрархічний клатерний аналіз за методом Уорда банків України станом на 01.01.2019р.*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел (дод. М)